

μικροφιλολογικά τετράδια 24

Νίκου Νικολαΐδη της Κύπρου

ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΚΑΙ ΑΝΘΙΝΕΣ ΖΩΕΣ

Λευκωσία
2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Άνοιξη (3)
Άνοιξη μεσοπέλαγα (4)
Άνοιξη στην έρημο (4)
Η μικρή ευτυχία (5)
Βήματα στην άμμο της ερήμου (5)
Καταχτητής (6)
Illusion (6)
Ο μπαξεβάνης (7)
Διπλοζωή (16)
The question (16)
Τρόμος (17)
Θυσία (17)
Το καλημέρα στον άρρωστο (17)
Έγνοιες (18)
Μπροστά στο θηρίο (18)
Ο κήπος με τ' αγάλματα (18)
Ο λείμονόκηπος (19)
Το προσήλιο σπίτι στο χιονοσκεπαστο
χωριό (20)
Το πεύκο (21)
Το κυπαρίσσι (21)
Η άσχημη γυναίκα με τα ωραία μαύρα
μάτια (23)
Το κατατόπι των ερώτων (24)
Συμπάθεια (24)
Το βιβλίο της ομορφιάς (25)
Έξω από την αγάπη (25)
Φθινόπωρο (25)
Σ' αταίριαστο φόντο (26)
Ειδύλλιο (26)
Το μίσος (29)
Το μυστικό των κρίνων (29)
Δίχως προσδοκία (30)
Το ρόδι (31)
Τρεις γυναίκες (32)
Η τυφλόμυγα (32)
Ραντεβού στον κήπο (34)
Τα χέρια που πλήγωσαν τον έρωτα (34)
Η κόρη που πέθανε (35)
Η αλλαγή (35)
Μητριά (36)
Πλάνημα (37)
Νιόνυφοι (37)
Η στιγμή (38)
Το σύμβολο (38)
Η υπηρέτρια της Δεισδαιμόνας (39)
Αποκαρδίωση (40)
Ο πίθηκος, ο σκύλλος και η σπιτονοικο-
κυρά (40)
Μετάβαση (41)
Τα γέλια του τρελού (41)
Ο κριτικός (42)
Φωνές (43)
Το δάσος (43)
Η παλιά ερωτική ιστορία (44)
Blasé (44)
Άμπελος (45)
Το τραγούδι του τρελού (46)
Καμπανιστή ομορφιά (46)
Μεφιστό (47)
Ο ανθώνας της κεράς που πέθανε (48)
Ο θάνατος της ρεζεντάς (49)
Ανθορροή (49)
Ιστορία (50)
Οι ξεθωριασμένοι καπάτσοι (51)
Οι ντόπιοι (53)
Αφθονία (54)
Πώς πιάνεται η ατσιγγάνικη ψυχή (54)
Το δίπτυχο της ζωής (55)
Η κριτική για τις Ανθρώπινες και άνηθινες
ζωές (56)

Νίκου Νικολαΐδη του Κύπριου, *Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές*
Επιμέλεια κειμένου: Λευτέρης Παπαλεοντίου

μικροφιλολογικά τετράδια 24

Παράρτημα περιοδικού *μικροφιλολογικά* (αρ. 42)

Διεθνής Βιβλιογραφικός Αριθμός Σειράς: ISSN 1986-2059

ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΚΑΙ ΑΝΘΙΝΕΣ ΖΩΕΣ

Στη δέσποινα
Εύα Αγγελου Σικελιανού

«Τί σχέση έχει η ψυχή μας με το μπουμπούκι του ρόδου
που λαχταρεί, όταν μια δροσοσταλίδα το βαραίνει;»
(Φρ. Νίτσε)

ΑΝΟΙΞΗ

Το δροσερό αεράκι και η παιχνιδιάρικη φλόγα, που συνταιριασμένα κατεβαίνουν απ' τον ουρανό και δρομούν στην τυραγνισμένη μάνα γης, αναταράξανε γλυκά και το σκονισμένο κλαρί!

Σείστη, λυγίστη, τεντώθη, έβαλε τα δυνατά του, κι έβγαλ' ένα βλαστάρι...

Τώρα – στο πανηγύρι τ' Απριλιού – καμαρώνει· στολισμένο με δυο τρία φυλλαράκια, κι ένα κατακόκκινο ανθουλάκι.

ΑΝΟΙΞΗ ΜΕΣΟΠΕΛΑΓΑ

ΟΤΑΝ το λευκό μαντίλι τ' αποχαιρετισμού βάραινε απ' τα δάκρυα, το βαπόρι τραβούσε μεσοπέλαγα. Τότε, γυρίσανε στεγνά τα μάτια πάνω κι είδε ανάμεσα στα σκοινιά και τα κατάρτια ένα λιγνό χελιδόκι να πετάει παιχνιδίζοντας. Χτυπήσανε στ' αφτιά παιδικά γέλια· και τα ξαστερωμένα, πια, μάτια ξαναγυρίσανε· κι είδε αντίκρυ ρόδινα παιδικά μουτράκια.

Ένα χαμόγελο έσπασε την πικρή σφραγίδα των χειλιών, και βρήκε διέξοδο ο ξαλαφρωτικός αναστεναγμός.

Η ψυχή του απόδημου ξαστέρωσε, και γιόμισε μ' έν' ανοιξιάτικο αίσθημα.

ΑΝΟΙΞΗ ΣΤΗΝ ΕΡΗΜΟ

ΜΑΚΡΙΑ από την άνοιξη, εδώ στην ηλιοκαμένην έρημο, έριξα τις ανθισμένες επιθυμίες μου – που είχαν ριζώσει στην πιο απόκρυφη γωνιά της καρδιάς μου – και μεμιάς, η απεραντοσύνη της φάνταξε σαν κήπος, χρόνια φυτεμένος και φροντισμένος από χέρια έμπειρου κηπουρού.

Μυροβόλησε η σιγή· μυροβόλησε το ξερό αεράκι· και η έρημος χαμογέλασε, σα να 'βλεπε στον βαθύ τον ύπνο της ένα παράξενο όνειρο.

Η ελπίδα, για του καλοκαιριού το πλούσιο κάρπισμα, και του φθινοπώρου το άφθονο σόδειασμα, ξύπνησε στην καρδιά μου.

Αλίμονο! Η άνοιξη στην έρημο βάσταξε όσο κι ο κάθε άλλος, απατηλός, αντικατοπτρισμός – όσο τα κίτρινα ρόδα που σκορπά το δειλινό ο φλογισμένος νοικοκύρης της.

Η ΜΙΚΡΗ ΕΥΤΥΧΙΑ

Η ΜΟΝΑΧΙΚΗ χουρμαδιά, που ρίχνει τον ίσκιο της πάνω στην ανήμερη αμμοθάλασσα της ερήμου, είναι δική μου – ολόδική μου!

Ο ίσκιος της, είτε μακραίνοντας προς τη δύση – όταν ο ήλιος, πρόσχαρος, γεννιέται – είτε στρογγυλεύοντας γύρω της – όταν ο ήλιος, γαληνεμένος βασιλιάς της μέρας, μεσουρανή – είτε απλώνοντας στην ανατολή – την ώρα που ο ήλιος θλιβερός πεθαίνει – είναι δικός μου, ολόδικός μου.

Ο χουρμάς της για μένα – μονάχα για μένα ωριμάζει.

Βασανίζομαι στην αδυναμία της πρόζας για να πω κάτι περισσότερο απ' ό,τι με την απλή φράση: «η ευτυχία είναι μικρή, μα είναι όλη δική μου» λέμε.

2

ΒΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΑΜΜΟ ΤΗΣ ΕΡΗΜΟΥ

ΑΝ μ' αγαπούσες, τα караβάνια θα βλέπανε πρωί πρωί τα βήματά μας ζευγαρωμένα στην άμμο της ερήμου.

Θα βλέπανε τα βήματά μας στην άμμο της ερήμου, και θα φαντάζανε, κάτω από τα διψασμένα μάτια των ελπιδοφόρων ταξιδιωτών της, σαν τόσα ζευγάρια λακκάκια με σπόρους, που στην ώρα τους θα 'πρεπε να σκάσουν, να ξεμυτίσουν, για να θροΐσει – με τον καλό καιρό – στην έρημο μια νέα όαση.

Τώρα, η μακριά-φιδωτή γραμμή που αφήνουνε οι πατούνες μου στ' απελπισμένο παραδείρι μου στην έρημο φαντάζει, κάτω απ' τα δικά μου μάτια, σαν τόσα μνήματ' ανοιχτά, κι οι κουρασμένοι ταξιδευτές της ερήμου θα πουν αναμεταξύ τους:

– Νά!... εδώ τριγουρίζει εκείνος ο χασομέρης που αγαπά τη Ναζίρα.

2

ΚΑΤΑΧΤΗΤΗΣ

ΣΤΟ χρυσοκέντητο σοφά, τον πουπουλένιο, καθισμένος ο τραχύς καταχτη-
τής σφίγγει στην αγκάλη του τη σκλάβα.

Την αγαπά.

Σα στρούθος η σκλάβα μαζεύεται στον κόλπο του.

Τον φοβάται.

Της μιλά για την αγάπη του.

Αναστενάζ' η σκλάβα.

Τη φιλά.

Δειλή η σκλάβα – μονάχα Σκλάβα – χαιδεύει τη γενειάδα του Κυρίου της.

ILLUSION

ΚΑΘΙΣΜΕΝΟΣ στη βάση της μεγάλης πυραμίδας, με το μπαστούνι του σχε-
διάζει στην άμμο караβάνια από γκαμήλες ή έναν αράπη μέσα στην έκσταση
της βραδινής του προσευχής.

Όταν χαμηλώσει ο ήλιος, και χρυσώσει το επίπεδο, φαντάζουν οι χαρακιές
σα μαβιά σμάλτα.

Υπογράφει περήφανα, και στέκει κοιτάζοντάς τα με την ανατριχίλα του δη-
μιουργού.

Σύγκαιρα φυσάει ένας καλόγνωμος άνεμος· η άμμος, σα χρυσόσκονη, σηκώ-
νεται ψηλά.

Όσο να γείρει ο ήλιος πίσω από την έρημο, η ευεργετική καταστροφή συν-
τελείται.

Σώζεται από την απογοήτεψη.

(Μη και δει πως υπόγραψε χαρακιές στην άμμο!)

Σε λίγο, ψηλά, προβάλλει έν' αστέρι.

Δυνατό να σκεφτεί πως εσχηματίστη από τα χρυσά μόρια που αποτελού-
σανε το έργο του!

Ο ΜΠΙΑΞΕΒΑΝΗΣ

ΑΝΑΓΚΗ να σκορπίσω την ύπαρξή μου στις άνηθινες χάρες, που πλήθιες με-
στώνουν τον κήπο σου, Κερά.

Πώς θα γίνει αυτό δεν ξέρω, μ' άλλος τρόπος δεν είναι για να σμίξω με την
ομορφιά σου.

Έν' απαλό φύσημα κάνει το πολυτρίχι τούτο να σαλεύει; Ή τρέμει από μίαν
εσωτερική συγκίνηση;

– Νά ένα πολυτρίχι που λαχταρά.

Όμοια κι εγώ, είμ' ένα πολυτρίχι που λαχταρά.

ΕΙΝ' εύκολο να ιδεί κανείς απάνω στα λουλούδια πεταλούδες, μέλισσες και
λογής λογίων ζουζούνια: μα, τάχα, πόσοι βλέπουνε τις αρμονίες τις βαθιές, τις
κρυφές συμπάθειες και τις μαστορικές τους σχέσεις;

– Νά μια χρυσή μέλισσα, που στον ανθό της κιτριάς, πολλώρα, σεργιανί-
ζει... και νά, μια μαύρη πεταλούδα που αεροζυγιάζεται πάνω στ' ολόσπρο κρίνο.

Όμοια κι εμέ... τη ζήση μου μ' άνθη κι ανθούς κάποια κρυφή συμπάθεια τη
δένει.

ΕΙΝΑΙ λουλούδια που ανοίγουν την αυγή – πριν την αυγή – μόνο μια δροσο-
σταλίδα να τ' αγγίξει. – Είναι κι άλλα που ανοίγουν το πρωί – πολύ πρωί –
μόνο ένα ζουζουνάκι αν τα μαυλίσει.

– Νά ένα λουλούδι που άνοιξε την αυγή – πριν την αυγή, με τ' άγγιγμα μιας
δροσοσταλίδας: κι ένα ζουζούνι πέταξε – ένα ζουζούνι που κοιμόταν στην καρ-
διά του. – Νά έν' άλλο λουλούδι που θ' ανοίξει το πρωί, το ζουζούνι αν πάει και
το μαυλίσει... Ω! μια δροσοσταλίδα – μια δροσοσταλίδα, σα διαμάντι, που είναι
μέσα στην καρδιά του – θα κυλήσει.

Όμοια κι εγώ, τ' ανάβλεμμά σου, που θ' ανοίξει τα φυλλοκάρδια τα κλει-
σμένα, λαχταρώ· κι έν' αστέρι – έν' αστέρι απ' την καρδιά μου – θα φωτίσει.

ΕΙΝΑΙ κανείς που να μην αγαπά τα λουλούδια π' ανοίγουν, σιγά σιγά, κάτω
από τα βλέμματά του;

– Νά νυχτολούλουδα π' ανοίγουν στη θεική σιωπή κάτω από το φεγγάρι,
και νά κόκκινα ρόδα π' ανοίγουν τη μέρα στον ήλιο.

Όμοια και η καρδιά μου, ανοίγει μ' αλαφριά φρικιάσματα στ' αναβλέμματά
σου.

Η ΒΕΓΓΑΛΑ είναι φορτωμένη μπουμπούκια, που θ' ανοίξουν αύριο με τον ήλιο φανταχτερά.

Νά ένα δέντρο φορτωμένο υποσχέσεις!

Όμοια κι εγώ, είμαι γιομάτος υποσχέσεις.

ΣΥΛΛΟΓΙΖΟΥΜΑΙ τ' ολόφαντο το θαύμα που 'κανε το στραβόξυλο του μπαζέ να φυλλίσει, ν' ανθίσει και να δέσει σε σφιχτό καρπό!

- Νά μια ροδακινιά. Την ευνόησε η γης, την ευνόησε η μέλισσα, και κράτησε πράσινο καρπό, π' αν πέσει μέσα του μια σταξιά ήλιος... ω!

Όμοια κι εγώ, μιαν εύνοια προσδοκώ.

ΣΤΟ βυθό του παράμερου συντριβανιού, ένα χρυσό χρυσό ψαράκι κολυμπά.

Κάθε μέρα ο ήλιος - την ώρα που σταλά - απλώνει τις παλάμες του στην επιφάνεια, κι αν το 'βρει λαγαρό, τις βυθίζει στο νερό.

Είναι η ψυχή του βυθού, κι απλώνει να τη χαιρετίσει ο ήλιος; Ή δεν είναι παρά έν' απλό κομμάτι χρυσάφι, που έχει γίνει από τα χρυσά μόρια που κατασταλάζουνε στο βυθό - όντας ο ήλιος, φτασμένος στα μεσουράνα, απλώνει τις παλάμες του να δροσιστεί στη γούρνα του παράμερου συντριβανιού;

- Νά ένα κομμάτι χρυσάφι ζωντανό, που ο ήλιος το κάνει να λαμποκοπά.

Όμοια κι εγώ, έχω στα στήθη μου ψάρι χρυσό.

ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΟ το όνομα του Θεού, που χάρισε στον κόσμο ασήμι και χρυσάφι. Κάτι λίγο και σε μένα το φτωχάκι έχει λάχει.

- Νά έν' ασημένιο, χρυσοκαπνισμένο τάσι. Απαντέχω κάποια μέρα που εδώ κάτω η Κερά μου θα διψάσει.

Έχω και στα στήθια μου μια καρδιά χρυσάφι.

Το κάθε φυτό, σύμφωνα με την ειδή του, ό,τι έχει να δώσει εκείνο δίνει.

- Νά η μηλιά, που μας έδωσε ανθό μηλιάς, και κατόπι μήλο θα μας δώσει.

Η καρδιά μου άνθισ' ένα κρυφόχαρο έρωτα... κατόπι δάκρυα θα δώσει.

Ο ΚΑΘΕΝΑΣ ό,τι έχει στην καρδιά του, μ' άλλον τρόπο, μ' άλλο μέσο, θα το δώσει.

Ένας, με λόγο εικονικό και ρυθμισμένο. Άλλος, με φωνή μελωδική. Άλλος, πάλι, με λαούτο. Άλλος, με λογής λογίων βαφές. Κι άλλος, πάλι, με κινήσεις καλοζυγιασμένες, στο ρυθμό υποταγμένες.

- Νά, στο γέρικο κόσμο, Ποιητάδες - Τραγουδιστάδες - Μουσικάντες - Ζωγράφοι - Χορευτάδες.

Εγώ είμαι μπαξεβάνης και, δόξα στον Προφήτη, λούλουδα φυτεύω, λούλουδα φροντίζω.

Ο ΘΕΟΣ ευλόγησε τη δουλειά μου. Ήλιος, αέρας, νερό, χρώμα περισσεύουν· χτες και σήμερα, λογής λογιών λουλούδια ξεχειλίζουν αμέτρητα χρώματα. Το αύριο, το μεθαύριο, είναι ασφαλισμένο.

- Νά ένας ξεχειλισμένος κήπος.

Όμοια και η καρδιά μου, είναι ξεχειλισμένη και βαριά από αγάπη.

ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΟ το όνομα του Θεού! Από το σκουλήκι βγήκε πεταλούδα.

- Νά μια λαμπρόχρωμη πεταλούδα!

Από την καρδιά μου βγήκε το ερωτόπαθο τραγούδι.

ΕΙΝΑΙ Απριλίας μήνας, και στην κάθε χάρη του κήπου μπήκαν σημαντικές λεπτομέρειες.

- Νά, το τραγούδι δυνάμωσε, η ζωγραφιά φάνταξε κι η ευωδία πλούτυνε.

Όμοια και η καρδιά μου - ερωτόπαθος τραγουδιστής - το τραγούδι της δυνάμωσε.

Ω ΝΥΧΤΑ!... νύχτα!... νύχτα!... Απάνω ο ουρανός γιομάτος αστέρια! Κάτω ο κήπος γιομάτος λουλούδια!

- Νά τ' αστέρια... Νά τα λουλούδια.

Νά στην καρδιά μου ο έρωτας, που δίνει νόημα στ' αστέρια τ' ουρανού και στου κήπου τα λουλούδια.

ΕΙΝΑΙ ο κήπος ξεχειλισμένος λουλούδια; Ή τάχα η αίσθηση της ύπαρξής τους βγαίνει απ' την ολάνθιστη καρδιά μου;

- Νά χιλίων λογιών λουλούδια.

Η αγάπη, που ξεχειλάει απ' την καρδιά μου, βάθυσε το νόημά τους.

ΚΛΕΙΩ τα μάτια μου κι αναρωτιέμαι:

«Υπάρχει κήπος; Είμαι μπαξεβάνης; Ή μήπως ξύπνου όνειρο, που το θωρεί κάποιος ερωτεμένος χασομέρης;»

- Νά ο κήπος... νά κι ο μπαξεβάνης.

Νά κι η καρδιά με τ' όνειρο του μπαξεβάνη.

ΣΗΜΕΡΑ η εκατόφυλλη τριανταφυλλιά χαμογελάει. Χαμογελάει στη γης που την κρατάει. Χαμογελάει στο φως που τη λούζει. Χαμογελάει στον ουρανό που τη σκεπάζει. Έβγα, Κερά, στο παραθύρι σου, να σμίξουν τα χαμόγελά σας.

– Νά η πολυχρονεμένη μου Κερά κι η εκατόφυλλη τριανταφυλλιά που σμίξαν τα χαμόγελά τους, κι ο κόσμος πλημμύρισε χαμόγελο.

Όμοια χύθηκε το χαμόγελο στην πιο παράμερη γωνιά – μες στην καρδιά μου.

ΣΗΜΕΡΑ όλα τα λούλουδα είναι μεθυσμένα με ήλιο: Ώς κι η αγριοροϊδιά στη σκιά βρίσκεται σε διάθεση, γιατί είναι μέρα του ήλιου, και προς το βράδυ, που θα περάσει απ' τη γειτονιά της βιαστικός πηγαίνοντας να δύσει, θα της κεράσει το μερτικό της.

– Νά μια ηλιόχαρη αγριοροϊδιά, που είν' εύθυμη στη σκιά.

Έτσι κι εγώ, βρίσκουμαι στην ίδια διάθεση, τι έχω την ίδια απαντοχή.

ΣΑ θα κατέβεις να κόψεις με το χρυσό ψαλιδάκι λούλουδα, ρίζε, ως η αγκάλη σου γιομίζει, το βλέμμα και στα φύλλα των άνανθων δεντριών:

Σε κάποια φυλλαράκια είναι κι από 'να μικρό μικρό μαμούνι, που είναι διασκεδάση να το θωρεί κανείς.

– Νά λογής λογίων μαμούνια. Άλλα έχουνε φτερά και πετούν, κι άλλα ζουν πάντα στο ίδιο φυλλαράκι.

Έτσι κι εγώ, είμ' ένα μαμούνι διασκεδαστικό!

ΣΤΗ στάλα του μεσημεριού ήρθε η Κερά στον κήπο, και τ' αναμμένα λούλουδα αντιφέγγισαν στο πρόσωπό της.

– Γι' αυτή τη μέρα έγινε ο κήπος! Γι' αυτή την ώρα ξημέρωσε η μέρα.

Όμοια κι εγώ, γι' αυτή τη μέρα, γι' αυτή την ώρα γεννήθηκα στον κόσμο.

– ΜΠΙΑΞΕΒΑΝΗ, καλημέρα!

– Καλημέρα στην πολυχρονεμένη μου Κερά!

Με τύλιξε μεμιάς η μέρα, μια καινούργια μέρα, που μια τέτοια καλή μέρα δεν ξανάζησα ποτές.

– Νά μια καινούργια μέρα... στον ουρανό, στη γης και στη θάλασσα του πρωτόπλαστου κόσμου!

Όμοια και στην καρδιά μου αχνοξημερώνει η καλή μέρα.

ΡΟΔΑ και ρόδα!

- Νά ρόδα στις ροδογιές, και ρόδα στα μάγουλα της Κεράς μου.

Ρόδο και η αγάπη στην καρδιά μου!

- Τι σκοπό είχανε τ' απανωτά μηνύματα που με ξεσηκώσαν την ώρ' αυτή, που παίζω το λαούτο;

- Κερά μου! Άνθισε η Πλατυφοινικιά!

Νά ένα δέντρο που μια φορά μονάχα ανθίζει, κι όμως η ζωή του μπορεί να ξεπεράσει τα ογδόντα πέντε χρόνια.

Όμοια και η καρδιά μου, δεν θα ξαναανθίσει, κι αν μου είναι γραμμένο να ζήσω ογδόντα πέντε χρόνια.

- ΕΔΩ κάπου πρέπει να είναι μενεξέδες, τι ακούω τη μυρουδιά τους.

- Θα ψάξω μες στα φύλλα να τους βρω.

- Νά, Κερά, οι μενεξέδες.

Έτσι και στα φύλλα της καρδιάς μου κρύβεται η αγάπη.

ΑΠΛΩΣΕ το χέρι της σα να 'θελε να κόψει τ' ολάνθιστο τριαντάφυλλο, που φέγγριζε μπροστά στον ήλιο.

Δεν το 'κοψε. - Το χάιδεψε.

Δεν ήταν το χέρι της. - Ήταν η ψυχή της.

Δεν ήταν το τριαντάφυλλο. - Ήταν η αγάπη.

- Νά ένα ολάνοιχτο τριαντάφυλλο, που φέγγει σαν το φως που του 'δωσε το χρώμα.

Νά μια ολάνοιχτη καρδιά - η καρδιά μου.

ΣΥΛΛΟΠΙΕΜΑΙ - και το λέω της Κεράς μου: Ο κόπος μου ευλογήθηκε, κι έδωσε κι ανθομάνησε ολούθε ο κήπος.

- Νά, σήμερα π' ανθοβόλησε κι ολούθε μυροβόλησε ο κήπος.

Όμοια πεντοβόλησε η αγάπη στην καρδιά μου.

- ΜΙΑ μυρουδιά, σα ζεστουλή ανάσα, ώρα ώρα ακούεται πάνω απ' τις άλλες πνοές του κήπου. Τάχα ποιο να 'ναι το λουλούδι αυτό που δεν υποτάσσεται στη συμφωνία των άλλων;

- Είναι το μελισσόχορτο, Κερά, που το 'χω βάλει, για ούγια, σύρριζα του τοίχου, μα όλο ξεφεύγει... Μου ξεφεύγει και σωροκυλιέται.

- Νά ένα βοτάνει π' αλητεύει στον ίσκιο και στο ξέφωτο.

Όμοια κι η αγάπη, αλητεύει στην καρδιά μου.

- ΣΕ βλέπω αυγή, σε βλέπω δειλι, μουσουλμάνε μπαξεβάνη, στον τόπο αυτό που σκύβεις να προσευχηθείς.

- Όχι, Κερά, να σε χαρώ... Σα μουσουλμάνος, δεν έσκυφα ποτέσ εδώ για να προσευχηθώ. Μονάχα, μπαξεβάνης, σκύβω και παραμονεύω να ιδώ τα φυλλαράκια, πώς σαλεύει το λουλουδάκι που αργοανοίγει κάθε αυγή· και πάλι το παραμονεύω να ιδώ, το δειλι, που τα σιγοκλεί.

- Νά ένα λουλουδι που, σα χειλάκια - σα ματάκια, τα φυλλαράκια του ανοίγει πάσα αυγή· και πάλι, σα χειλάκια - σα ματάκια, το δειλι ξανακλεί.

Όμοια η καρδιά μου, κλείνει βράδυ και πάλι ανοίγει πάσα αυγή.

- Το δέντρο τούτο, τ' άκαρπο κι ανάνθιστο, βάλε να το κόψουν, να βγούνε ξύλα για φωτιά.

- Όχι, Κερά, να σε χαρώ! Δώσε του χάρη... Γιατί έχει μια μικρή φωλιά, πλεγμένη στα κλαδιά του.

- Νά ένα δέντρο που 'λαβε χάρη απ' την Κερά, για τη μικρή-ζεστή φωλιά που είναι πλεγμένη στα κλαδιά του.

Όμοια κι εγώ, μια μέρα αν λάχω χάρη, θα 'ναι για τη ζεστή φωλιά - για την καρδιά μου.

- Τι λογής θεριό είναι τούτο που τώρα και κάμποσες νύχτες χαλάει τον κόσμο με τις φωνές του; Βάλε να το σκοτώσουν.

- Δεν είναι, Κερά, να σε χαρώ, ένα θεριό...

- Τότες πρέπει να 'ναι κάποιο φοβερό όρνιο. Βάλε να το κυνηγήσουν.

- Δεν είναι, Κερά, να σε χαρώ, ένα όρνιο... Δεν είναι παρά ένα έντομο και κλαίει.

- Πάτησέ το!

- Είναι κρυμμένο μέσα στην καρδιά ενού ανθού.

- Νά έν' ασήμαντο έντομο - ένας μικρούλης γρύλλος - που θα χωρούσε μέσα στην ασημένια δαχτυλήθρα της Κεράς, κι ωστόσο γιομίζει η νύχτα με το παράπονό του.

Έτσι κι εγώ, δεν είμαι παρά ένας γρύλλος και θρηνώ.

- ΜΕΣΑ στη νύχτα, κάτω, τ' ανοιγμένα γιασεμιά ασπρολογούν φεγγαρίζοντας καθώς, πάνω, τ' αστέρια· κι η μυρουδιά τους ώς εδώ φτάνει και μ' ανασταίνει.

- Νά τ' ανοιγμένα γιασεμιά, που ανεβαίνουνε σ' εσέ με την πνοή τ' αέρα.

Νά η καρδιά μου ολάνοιχτη!... Ουρανό μου! Με ποια φτερά θεν' ανεβεί σε σένα;

ΤΡΕΛΟΣ! Ζητώ να σμίξω με την ομορφιά σου, καθώς το ρυάκι που ζητεί να σμίξει με τον ποταμό.

- Νά το αυλάκι που κυλάει και κατεβαίνει στο λουλούδι που διψάει.

Η αγάπη μου, λωλό νεράκι, βάλθη ν' ανέβει ανήφορο.

Το λουλούδι που 'κοψες, κι είπες πως σ' αρέσει, έλειπε απ' τον κήπο σου - είναι νιοφερμένο.

- Νά ένα λουλούδι που 'λειπε, χωρίς να το υποψιαστείς ποτές, και να ιδείς πως λείπει. Μ' αν τώρα λείπει, σίγουρα, θενά το αποζητήσεις.

Έτσι κι εγώ σα λείψω - όταν χλομιάσω και σβηστώ - «πού είν' ο μπαξεβάνης μου ο τρελός;» σίγουρα θα ρωτήξεις.

Η ΠΟΛΥΧΡΟΝΕΜΕΝΗ μου Κερά ρωτάει καταδεχτικά να μάθει τα ονόματα των λουλουδιών που 'λαχε να μην ξέρει. Ακούοντάς τα, τα ξαναπροφέρει τόσο μακρόσυρτα - χαδιάρικα - γλυκά, που ενού φαντάζει το μισχάρι πιο μακρύ· άλλου τα φυλλαράκια πιο σγουρά· κι άλλου σα να τα στόλισε με μεταξωτές κορδέλλες.

- Νά, ζερμπέρα... νά, γιαχάρετ... νά, ταντέρνο...

Νά και μια μαραμένη, ανθρώπινη καρδιά.

ΜΟΝΟ χοντρές σταλαγματιές τον κήπο ράντισε, και διάβηκε, η αχρείαστη μπόρα.

- Νά ρουμπίνια στα τριαντάφυλλα... σμαράγδια στα χορτάρια.

Όμοια και στην καρδιά μου, ο πόνος άφησε κάποιο αδρό μαργαριτάρι.

Η ΛΕΥΚΑ - αγνάντια στο παράθυρό μου - ασημοστήθω λυγερή, μες στη μεγάλη της χαρά, κι αλλότριους πόθους βοηθά! Ολονυχτίς, μια κίτρινη τριανταφυλλιά ...τη σκαλώνει, για να βγει στο ύψος του παραθυριού.

Την αυγή - πριν την αυγή - μες στα φουντωτά κλαδιά της, ένα χαρωπό κοτσύφι κελαϊδεί.

Ο Ήλιος... ότι γεννηθεί, την πατάει στην κορφή, για να πάει να περάσει, σουρωτός, στην κάμαρά σου από τις τρυπίτσες των κλεισμένων καφασιών.

- Νά μια λεύκα, που ξεχνά την περηφάνια - αφού σου μοιάζει στην κορμοστασιά! - κι αλλότριους πόθους βοηθά.

Όμοια κι εγώ, την περηφάνια μου ξεχνώ - αφού άνθρωπος είμαι σαν κι εσέ - και τους έρωτες των λουλουδιών σου βοηθώ.

Το κάθε λουλούδι έχει κι ένα ιδιαίτερο νόημα, κι άκουσα να λεν πως είναι άνθρωποι που ξέρουν να δέσουν μπουκέτα, που να 'ναι το καθένα κι από 'να ακέραιο τραγούδι του Κεξ Ιμπν Ελ Μάλουχ - του τρελού για τη Λέιλα.

– Νά λογής λογής λουλούδια. Άλλα μυριστικά, άλλα καλοθώρητα κι άλλα που έχουν και τις δυο χάρες.

Εγώ δεν ξέρω παρά το νόημα του τιποτένιου χορταριού, με το ασήμαντο άσπρο λουλουδάκι, που βλάστησε κάτω απ' το παράθυρό σου και μαράθηκε χωρίς να το προσέξεις!

ΛΟΥΛΟΥΔΙΑ στο ίδιο απάνω ανθόκλαδο εύχεται το 'να στ' άλλο: «Καλό θάνατο».

– Νά λουλουδάκια που γαληνεμένα πεθαίνουν, αφού ζήσαν τη ζωή τους.

Η καρδιά μου, δίχως να ζήσει μια ζωή, μαράθη και πεθαίνει.

ΕΙΝΑΙ λουλούδι που να 'χει αφθονία φύλλων σε βαθμό που να μην του αποφανεί το τέλος, σαν του φύγουν ένα δυο;

– Νά λογής λογίων λουλούδια. Λογής στο χρώμα, λογής στο σχήμα, λογής στη μυρουδιά. Άλλα θα τους πάρει τα πέταλα ο αέρας ένα ένα, κι άλλα θα ρέφουνε στη γης, σαν το κομπολόι των είκοσι οχτώ κεχλιμπαριών, που του κόβεται άξαφνα η κλωστή.

Ανάμεσά τους κι εγώ θα ρέψω μονομιάς στη γης, σαν το κομπολόι των είκοσι οχτώ κεχλιμπαριών, που του κόβεται άξαφνα η κλωστή.

– Μ' αγαπά; – Δε μ' αγαπά. – Μ' αγαπά; – Δε μ' αγαπά...

– Νά λευκά φυλλαράκια στον άνεμο, και μια λουλούδινη καρδιά στο χώμα απορριγμένη.

Νά και μια ανθρώπινη καρδιά, η καρδιά μου, απορριγμένη.

Η ΡΕΖΕΝΤΑ, που θ' ανθούσε με τη γλυκιά φροντίδα σου, Κερά, εχλόμιασε μες στην παράμερη γωνιά που την παράτησες. Δεν τη φελάει πια το συχνοπότισμα. Δεν τη φελά ο ήλιος του παραθυριού, ούτε κι οι δροσερές πνοές!

– Νά έν' άρρωστο δεντρί, που δεν το φελά ο οίκτος της Κεράς!

Όμοια κι εγώ, είμ' ένα παραμελημένο ξερό δεντρί, που τώρα πια και τα δάκρυα της Κεράς δε θα μπορέσουνε να κάνουν παρά μια λάσπη – ένα τέλμα οίκτου – γύρω μου, και λασποσκούληχο εμέ.

ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ – στη μέση του μπαξέ – τάχα κρατάει απ' τη γενιά εκείνων των κυπαρισσιών που σπαταλάνε τη ζωή τους σε μια μάταιη γαλήνη στη μέση των κοιμητηριών;

– Νά ένα κυπαρίσσι, που η κορφή του τραβάει προς τον ουρανό, κι οι ρίζες του τραβούν και πάνε στη μέση του κοιμητηριού.

Αλίμονό μου!
Στον ίσκιο του κάθουμαι ανακλαδιστός. Πώς θα σμίξω με την ομορφιά σου
μελετώ, και μου φεύγει η ψυχή, και το δρόμο της κορφής του ακολουθεί... και
οι ρίζες του, ωιμέ!
Το κορμί τραβάν!

Δαμασκός 1914 - Τεχεράνη 1924

Νίκος Νικολαΐδης ο Κύπριος
Αυτοπροσωπογραφία (1929)

ΔΙΠΛΟΖΩΗ

ΤΙΣ αυγινές ώρες – πριν ο ήλιος διώξει τις λευκές μουσελίνες που αχνοσκεπάζουν τα δέντρα· και τις βραδινές – μετά, αφού ο ήλιος δύσει, κι απλωθούν οι άλλες, οι μενεξεδιές – βγαίνω αναζητώντας μακρινές αναμνήσεις.

Τις ώρες αυτές, οι ογρές μουσελίνες κρύβουν την ειδή των δέντρων και τις μικρόλογες λεπτομέρειες των πάρκων.

Μέσα στη θολούρα τα κομφά κιόσκια φαντάζουν σαν τ' απλοϊκά καλύβια, και τα τετράψηλα παλάτια, σαν τα καλλίγραμμα βουνά του χωριού μου.

Τις ώρες αυτές, αγκαλιάζοντας τις μακρινές αναμνήσεις, ζω την περασμένη μου ζωή.

Στο μεταξύ, τις ώρες που ο ήλιος πυρώνει τις στέγες και τις ασφαλωμένες στράτες – μάταια οι καπνοδόχες ξετυλίγουν ενάντια του μαύρα κρέπια – μέσα στ' ανθρώπινο μελίσσι, εργατική μέλισσα κι εγώ, σκύβω στη δουλειά.

Ε, ανάγκη να ζήσουμε!

THE QUESTION

ΑΡΧΙΣΕ να βραδιάζει. Άρχισε να κατακάθεται ο θόρυβος. Σε λίγο, μια ηρεμία – σιωπηλή και άτρεμη σαν το τύμπανο της απάνεμης λιμνούλας – θα τεντωθεί εδώ μέσα.

Η γκριζα φλόγα – το ΖΗΤΗΜΑ – θα κορώσει, κι ο φτωχός λογισμός, γυμνός κι ανυπεράσπιστος, θα πάει να τυραγιστεί γύρω της.

Θεέ! Αυτή την ώρα, στείλε κάποιον αντιπερισπασμό – φίλο... εχθρό... ας είναι κι ένα ποντίκι ασήμαντο – για ν' αποτραβήξει το φτωχό, γυμνό λογισμό.

Αλίμονο!... μονάχα το αθώρητο μαμούνι, ο τυμπανιστής γρύλος, άρχισε να κρούει την τεντωμένη μεμβράνα – τη σιωπή – ρυθμίζοντας το μαρτύριό σου, λογισμέ.

ΤΡΟΜΟΣ

ΜΙΑ νύχτα, παραμόνεψα κάτω από μιαν ανθισμένη μανόλια, για ν' ακούσω το τραγούδι της Γαλήνης.

Αέρας δε φυσούσε καθόλου – μήτε όσος θα 'φτανε για να κινηθούν τ' αρώματα· κι ήταν τόση ησυχία, που τ' άκουσα να τραγουδιέται μες στη σιωπή, με την αναπνοή των βλασταριών που αύξαιναν κείνη την ώρα κάτω από το φεγγαρίσιο φως.

Άξαφνα, ένα βαρυγενωμένο αχλάδι έπεσε στη γης, κι ο χτύπος του αντήχησε μες στην ψυχή μου τρομαχτικά, λες κι έπεσε μια σφαίρα από μολύβι απάνω σε χαλκωματένια υδρία νεκρική.

Μπορεί την ίδια νύχτα να ξανακούστη το τραγούδι της Γαλήνης – κι έτσι πρέπει. Σε λίγο ξανάρχισε το τραγούδι της Γαλήνης, μα στην ψυχή μου έμεινε από τότες ο τρόμος.

ΘΥΣΙΑ

ΤΟ άλικο γαρίφαλλο και ο σγουρός βασιλικός δεν είναι για να στολίσουν το στήθος σας, Κυρία. Είναι ταπεινά της φτώχειας σύμβολα.

– Έχω γαρντένιες και καμέλιες για αύριο· σήμερα, ας μείνουν αυτά, να μαραθούν στο στήθος μου.

Τα 'κοφα το πρωί, στη θύμηση μιας γλυκιάς μα ταπεινής αγάπης, που ήλθα στην ανάγκη να διαλύσω.

Δεν είναι η μεγαλύτερη θυσία που μπορούσα να κάνω;

ΤΟ ΚΑΛΗΜΕΡΑ ΣΤΟΝ ΑΡΡΩΣΤΟ

ΑΚΡΑΝΟΙΞΕ την πόρτα και μπήκε σιγά στην κατάκλειστη κάμαρα. Προχώρησε με μικρά δισταχτικά βήματα στο κρεβάτι κι ήταν σαν μια ηλιαχτίδα χειμωνιάτικη που, περνώντας από τις κλειστές γρίλιες, απλώνει στο χαλί φέρνοντας την υπόσχεση της καλής μέρας.

– Καλημέρα... είπε.

Και στη φωνή της η ελπίδα του γιατρεμού, σαν ένα κοπάδι περιστεριών, φτερούγισε στην κατάκλειστη κάμαρα.

– Καλημέρα! απάντησε ο άρρωστος.

Κι ήτανε σα να δέχονταν το κρίνο ενού Ευαγγελισμού.

ΕΓΝΟΙΕΣ

ΣΑΝ ήμουνα παιδί μικρό, πριν κοιμηθώ τη νύχτα, παρακαλούσα... «να 'ναι καλά ο μπαμπάς, η μαμά, και να κάνει αύριο καλό καιρό για να με πάρουνε περρίπατο στο δάσος να παίξω...».

Δεν μπορώ να προσευχηθώ πια!

Η μαύρη βαριεστισιά που σέρνεται τριγύρω μου μ' αδράχνει την ώρα που δένω τα χέρια μου, και λυγώ τα γόνατά μου, για να παρακαλέσω... «τον άρτον ημών τον επιούσιον...».

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟ ΘΗΡΙΟ

ΜΙΑ συντροφιά μεγάλων αγoriών καθότανε στο ζαχαροπλαστείο. Θέμα της θορυβώδικης κουβέντας τους ήτανε η Γυναίκα· και για μακριές ώρες, τ' ανεξάντλητο θέμα έβγαინε, γαϊτάνι, από τα λάλα στόματα.

Μια στιγμή μπήκε μια γυναίκα. Πέρασε σιμά τους, έδωσε μια παραγγελία και βγήκε.

Η φανταχτερή λάμπη της, το φρου φρου των φουσττανιών της, ο αέρας, το μυρωδικό της επιβάλανε σιωπή. Τα λάλα στόματα κλείσανε, τα παιδιά κοιταχτήκανε πολλή ώρα σιωπηλά, αμήχανα, κι η κουβέντα δεν συνεχίστη.

Ο ΚΗΠΟΣ ΜΕ Τ' ΑΓΑΛΜΑΤΑ

Σ' ΕΝΑ κήπο χρυσό – με τα κίτρινα φύλλα του και το βάψιμο της φθινοπωρινής δύσης – περπατήσαμε πλάι πλάι...

Η λέξη που τρεμούλιαζε στα χείλη μας δεν ειπώθη, γιατί ανάμεσα στ' αραιά φύλλα διακρίναμε το άγαλμα της «Σιγής», που με το δάχτυλο στο στόμα ζητούσε σιωπή...

Περπατήσαμε πλάι πλάι στο χρυσό – με τα κίτρινα φύλλα και το βάψιμο

της τελευταίας αχτίδας του ηλιοβασιλέματος – κήπο· μα τα φιλιά που άνθιζαν στα χείλη μας δεν ενωθήκανε, γιατί ανάμεσα στ' αραιά φύλλα διακρίναμε το άγαλμα του «Πανός», που μας κοιτούσε γελώντας.

Μπροστά στο σύμπλεγμα του «Σατύρου και της Νύμφης» είπαμε το πιο κοινό «αντίο» και τραβήξαμε αντίθετα.

Την ίδια στιγμή, ανάμεσα στ' αραιά φύλλα, είδαμε ζευγαρωμένα δυο πουλιά.

Φτερωτός οιωνός!

Ο φτερωτός οιωνός μάς αποκάλυψε την ευμένεια των θεών που παρανοούσαμε· μα το «αντίο» είχε προφερθεί, και δε γυρίσαμε πίσω.

Ο ΛΕΪΜΟΝΟΚΗΠΟΣ

ΕΪΧΑΜΕ ένα λειμόνοκηπο που οι περιστάσεις το 'φεραν να τον αποξενωθούμε.

Τότες που τον κλείσαμε, και δώσαμε το κλειδί στον νέο νοικοκύρη, δεν μας έκανε καμιά εντύπωση.

– Η αρχή του λειμόνοκηπου ήτανε μια νεραντζιά, είτε ο πατέρας μ' αλαφριά καρδιά.

Και είχαμε ακόμα στην αυλή μας μια νεραντζιά· στην εποχή, θα ζητούσαμε μπόλι από τον αγοραστή.

Στην εποχή ζητήσαμε το μπόλι.

– Ξέρετε... γείτονα!... για να 'χουμε στη νεραντζιά μας ένα κλώνο λειμονιά ν' αβγοκόβουμε τη σούπα.

Μα ο αγοραστής είπε: «Όχι», μ' ένα παράξενο τρόπο!

– Πώς είναι δυνατό τέτοιο πράμα.

– Πώς είναι δυνατό τέτοιο πράμα!... είπε. Κι εξακολούθησε να μας αρνιέται – να μας αρνιέται ένα μπόλι από τ' αποκλάδια του απέραντου λειμόνοκηπου – με την εντύπωση πως: βέβαια, του ζητούσαμε κάτι που καμιά καλοσύνη δε θα μπορούσε να τον κάνει να πει: «Πάρτε...».

Μας έδωσε όμως ένα καλάθι λειμόνια και μας είπε να μη στενοχωριόμαστε να του ζητούμε, οπότε θέλουμε...

Εκείνη τη μέρα κλάψαμε, κλάψαμε την απώλεια του λειμόνοκηπου.

ΤΟ ΠΡΟΣΗΛΙΟ ΣΠΙΤΙ ΣΤΟ ΧΙΟΝΟΣΚΕΠΑΣΤΟ ΧΩΡΙΟ

Το χωριό μας είναι σε μια λακκούβα που την πνίγουνε τα χιόνια. Το σπίτι μας ήτανε σ' ένα «προσήλιο» τόπο.

Παιδιά, ακούαμε τον παππού μας να λέει συχνά:

– Στην αυλή μας το χιόνι στοιβάζει στερνότερα κι αναλιώνει πρωτίτερα από κάθε αλλού. Στην εκκλησιά το λάδι παγώνει και σβήνει το καντήλι του άγιου, και σε μας το λάδι είναι ακόμα σα χρυσό δάκρυ μέσα στο ροϊ. Έπηξε το νερό και σκλάβωσε τη ρόδα του μύλου, και σε μας, γης δεν έσφιξε ακόμα στην αυλή... κι αυτό είναι κατιτίς!... καταλαβαίνετε; Αυτό είναι κατιτίς...

Κι ο πατέρας κι η μάνα μας έλεγαν:

– Ναι, είναι κατιτίς.

Ύστερα ο πατέρας έλεγε συχνά, στην εποχή των χιονιών, τα ίδια λόγια, κι εμείς, τ' αδέρφια, λέγαμε:

– Ναι... αυτό είναι κατιτίς.

Το «Σπίτι μας» πια δεν είναι δικό μας, μα το χιονοσκέπαστο χωριό είναι πάντα χωριό μας. Τα πρώτα χιόνια του χειμώνα στοιβάζονται στη στέγη μας και τα στερνά στην αυλή μας. Το ροϊ με το λάδι και το σταμνί με το νερό πρέπει να μείνουν κοντά στη φωτιά, στο τζάκι.

Η γυναίκα μου, όσες φορές είδε το βλέμμα μου καρφωμένο αντίκρυ, μακριά, στο προσήλιο σπίτι, δεν έκανε την αδιάφορη, κι αυτό εγένονταν αιτία να λογοφέρνουμε, κάποτε, με τα πεθερικά μου.

– Εγώ γεννήθηκα σ' αυτό το προσήλιο σπίτι... κι αυτό έχει μια σημασία! Καταλαβαίνετε;!... Αυτό έχει μια σημασία.

Κι η γυναίκα μου έλεγε:

–...Ναι!... έχει μια σημασία.

Τώρα τα παιδιά μας, την εποχή των χιονιών, δεν ξεκαρφώνουνε το βλέμμα τους από «το προσήλιο σπίτι». Θα 'χω γρήγορα αγγόνια και θ' ακούσω τα χειλάκια τους να πουν για το «προσήλιο σπίτι μας πια δεν είναι δικό μας».

ΤΟ ΠΕΥΚΟ

ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ ήταν ένα πεύκο.

Ήταν έξω στον κάμπο· ούτε σιμά ούτε μακριά από την πόλη. Οι γεροντότεροι το θυμόντουσαν: ένα μικρό θηρίο του βουνού γεννημένο στον κάμπο. Εγώ, μικρός, θυμόμουνα μερικά απ' τα κάγκελα του κλουβιού του, που σάπιζε παρατημένο, όταν πια είχε πάρει ύψος, και δεν του ήταν χρειαζούμενο για να το φυλάγει απ' την κατσίκα και τον τράγο: φοβερά θηρία του κάμπου.

Ήμουν ακόμη παιδί, όταν είχε πάρει τ' ανάστημά του κι ονοματίστη «το δέντρο».

Γνώρισα πολλές πολιτείες και χωριά, που είχανε από ένα δέντρο με ιστορία – στοιχειωμένο ή φιλόξενο νοικοκύρη μιας μεγάλης περιφέρειας.

Γνώρισα πολλές πολιτείες και χωριά, που είχανε ανάμεσα στα δέντρα τους ένα πλάτανο, σκλήδρω ή δρυ, που να ονοματίζεται «το δέντρο».

Σε μας το δέντρο ήταν ένα πεύκο φορτωμένο κουκουνάρες· ιδρώνοντας ρετσίνοι, φιλόξενος νοικοκύρης μιας μεγάλης περιφέρειας· κι έλπιζα, πριν κλειστώ στην κατοικία των τεσσάρων αγναριών, πως θ' άκουα την ιστορία ή το θρύλο του.

Τώρα που μιλώ έτσι λυπητερά, δεν είμαι παρμένος από τα γερατειά ούτε νικημένος της αρρώστιας, κι ούτε τσεκούρι σώριασε το πεύκο: μα το άπλωμα της πολιτείας έκλεισε «το δέντρο» μέσα στους τέσσερις τοίχους της αυλής ενός σπιτιού.

Αχ! τριανταφυλλιά σκαλώθη στους κλώνους του, κι από τα κλαδιά του κρέμονται περισσότερα τριαντάφυλλα παρά κουκουνάρες...

Στην κουφάλα του που έρρεε ρετσίνοι, βάλανε χώμα και φύτεψαν γεράνια!
Και μια κούνια κρεμάστη από τον πιο χοντρό του κλώνο!

Αχ! το θηρίο του βουνού μέρεψε πάρα πολύ στην αυλή ενός σπιτιού!

ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ

ΒΛΑΣΤΗΣΕ ένα κυπαρίσσι, κι ο νοικοκύρης της γης το σκέπασε με φράξα, γιατί εκεί συνηθούσανε να παίζουνε τα παιδιά του, κι ήθελε να το προφυλάξει, να το μεγαλώσει – για να γίνει μια φορά κατάρτι σε καράβι ή μεσοδόκι σε σπίτι. Ύστερα έκανε γύρω του με ξύλα μια σχάρα.

Μέσα στη φράξα και μέσα στη σχάρα, το κυπαρίσσι άκουε τα παιδιά που παίζανε χαρούμενα απ' όξω.

Τώρα είναι χειμώνας, και παίζουνε με μπάλες από χιόνι.

Τώρα είναι άνοιξη, και παίζουνε με τις πεταλουδίτες.

Τώρα είναι καλοκαίρι, και σκαρφίζονται μύρια παιχνίδια στους ίσκιους.

Τώρα είναι φθινόπωρο, και απολάβουνε την αφθονία των καρπών των τριγυρινών δέντρων.

Μέσα στα φράξα και μέσα στη σχάρα, το κυπαρίσσι έγινε εφτά χρονών – απόχτησε ηλικία.

Του βγάλανε τη σχάρα και πάψανε να του χύνουνε νερό. – Εκόρμωσε κι έκανε ρίζες που το φρόντιζαν.

Όταν του βγάλανε τη σχάρα, και κοίταξε γύρω του, ήτανε μοναξιά. Τα παιδιά παίζανε ολοχρονίς γύρω του· είχανε αποχτήσει και κείνα ηλικία, και δεν έρχονταν πια να παίξουν.

Το κυπαρίσσι, μέσα στη μοναξιά του, έπεσε στη μελαγχολία – την κληρονομική του αρρώστια. Το 'ριξε στη φιλοσοφία, και ούτε άνθρωπος ούτε πουλί το σίμωνε.

Μια μέρα, ένας κόρακας πέταξε και κάθισε στο κυπαρίσσι, που τεντώνονταν αποξεχασμένο στη συλλογή του, κι άφηνε μακριούς-χαρούμενους κρωγμούς.

– Γιατί έτσι καλοδιάθετος;! τον ρώτησε.

Κι επρόσθεσε, μ' ένα τρόπο, σα να του ζητούσε να του εμπιστευτεί κάποιο μεγάλο μυστικό:

– Γιατί έτσι καλοδιάθετος;... πες το και σε μένα!

– Γιατί είναι χειμώνας!... Όλα... όλα παγώσανε... φοφάνε, πουλιά και ζώα, από την πείνα και το κρύο... και χορταίνω εγώ.

Και το κυπαρίσσι κοίταξε γύρω του και είδε.

– Α!... Ναι!... Είναι χειμώνας... είπε, και ξαναβυθίστηκε στην έγνοια του.

Μια μέρα έν' αηδόνι πέταξε και κάθισε στο συλλοϊσμένο κυπαρίσσι, κι άφηνε γλυκούς κελαϊδισμούς.

– Γιατί τραγουδάς;... Πες το και σε μένα!... το ρώτησε.

– Γιατ' είναι αυγή και είναι άνοιξη...

Και το κυπαρίσσι κοίταξε γύρω του και είδε...

– Α!... Ναι!... Είναι άνοιξη, είπε, και δεν είπε άλλο.

Μια μέρα πέταξε και κάθισε στο κυπαρίσσι ένα τζίτζικι, που χαλούσε τον κόσμο με το τραγούδι του.

– Πες το και σε μένα!... Γιατί τραγουδάς έτσι;!

– Γιατί είναι καλοκαίρι!

Και το κυπαρίσσι κοίταξε γύρω του κι είδε κι είπε: «Πράγματι!».

Μια μέρα στάθηκε κι ο νοικοκύρης κοντά του. Έβλεπε τριγύρω τα δέντρα του φορτωμένα με ώριμους καρπούς και χαμογελούσε, και του ξεφεύγανε μικρές κραυγές ευχαρίστησης.

– Γιατί;!... Γιατί;!...

Μα η σιωπηλή του ψυχή δεν είπε το γιατί της χαράς του.

Περάσανε πολλά χρόνια.

Το κυπαρίσσι άκουε με τη σειρά: τον χαρούμενο κόρακα να κρώζει, το αηδόνι να κελαιδίει, το τζίτζικι να τραγουδεί, και τον άνθρωπο με τα σιωπηλά ξεσπάσματα της ευχαρίστησης, για το άφθονο αποδοσίδι στους κόπους του, και καταλάβαινε: το χειμώνα, την άνοιξη, το καλοκαίρι, το φθινόπωρο.

Περάσανε ακόμα λίγα χρόνια, και τα παιδιά του νοικοκύρη – παλληκάρια πια – στάθηκαν το καθένα από μια φορά κοντά στο κυπαρίσσι, με ξεσπάσματα σιωπηλής χαράς.

Και το κυπαρίσσι ρωτούσε:

– Γιατί;... Γιατί;...

Μα η ανθρώπινη ψυχή είναι πολύ σιωπηλή.

Μια μέρα ξαναπήγανε όλα τ' αδέρφια μαζί. Ήτανε, πια, άντρες μεστωμένοι.

Κρατούσανε από ένα μεγάλο τσεκούρι, μιλούσανε όλοι μαζί με φούρια και πήραν θέση γύρω του.

Το κυπαρίσσι θυμήθη τα πρώτα χρόνια, τον καιρό που, μέσα στα φράξα και μέσα στη σχάρα, τ' άκουε, παιδιά, να παίζουνε ολοχρονίς.

– Τί παιχνίδι θα παίξετε;... πέστε το και σε μένα... είπε το κυπαρίσσι.

Τότε η ανθρώπινη ψυχή μίλησε.

– Θα σε κόψουμε... ψήλωσες αρκετά... Το σκαρί του καραβιού μας θέλει το κατάρτι του στο μπόι σου.

Η ΑΣΧΗΜΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΩΡΑΙΑ ΜΑΥΡΑ ΜΑΤΙΑ

ΚΑΜΙΑ φορά, μπροστά στο φτωχικό καθρέφτη, θωρώντας τα ωραία της μάτια, θυμάται πως μπορούσε να ήτανε «ωραία γυναίκα», κι αναστενάζει.

Καμιά φορά, θαρρεί πως αυτή – το άτομό της, η υπόστασή της... η υγεία της, να πούμε – είναι τα μάτια της, και η ασχήμια δεν είναι παρά κάτι ξένο... μια αρρώστια!

Και καμιά φορά, αισθάνεται πως ούτε μάτια δεν έχει ωραία, παρά μονάχα μια ωραία ψυχή που, ανεβάνοντας σ' αυτά, δανείζεται τη μαυράδα τους για να πενήσει την ασχήμια του κορμιού της.

ΤΟ ΚΑΤΑΤΟΠΙ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΝ

ΣΤΕΚΕΙ στην ιτιά από κάτω, θλιμμένος. – Στην ιτιά, με τους κρεμαστούς κλώνους και τις ευεργετικές σκιές, που προστατεύανε, περασμένα μεσημέρια, την πρόσκαιρή του ευτυχία.

Αναστενάζοντας αναρωτιέται:

– Τάχα αυτός ο εκατοχρονίτης πλάτανος βρισκότανε και τότες σ' αυτή την τραγική στάση; Κι η ιτιά... έσκυβε και τότες απάν' απ' τη λίμνη, σαν απελισμένη γυναίκα, λυσίκομη, κλαμένη;

Και χαμογελώντας σκέφτεται:

– Ωστόσο, νά που τα λούλουδα είναι και τώρα πολύχρωμα, ζωηρά και γελαστά. Οι πεταλούδες σαν και τότες εύθυμες. Κι οι μέλισσες, που φιλούσανε τότες τους ανθούς των μυγδαλιών, τώρα με τον ίδιον έρωτα σμίγουν με τους ανθούς των μηλιών!

ΣΥΜΠΙΑΘΕΙΑ

ΕΧΟΥΜΕ στο πατρογονικό μου σπίτι μια γέριχη, άσπρη τριανταφυλλιά.

Καλοπιασμένη, σκαλωμένη στον σαθρότοιχο, τραβά ώς απάνω, κι αδράχνοντας το χαλκά της καμάρας, κατεβαίνει και κρεμιέται από τον παραστάτη της πόρτας.

Κι είναι τόσο γέριχη και στριμμένη μες στα ξεράδια της, τόσο καλοριζωμένη, λες κι είναι συνόκαιρη του σπιτιού μας και γέρασε μ' αυτό.

Είναι πάντα φορτωμένη τριαντάφυλλα – αμύριστα, μικρούλικά, ασήμαντα – έτοιμη, πάντα, να τα τινάξει απάνω μας...

σα δάκρυα στη λύπη μας,

σα γέλια στη χαρά μας.

Λένε, στο σπίτι, πως ξεφύλλισε τ' άνθια της απάνω στο νυφιάτικο πέπλο της μάνας μου, και πως τα πρώτα μου βήματα τα 'συρα πάνω στα στρωμένα της πέταλα.

Εγώ θυμούμαι που λύθηκε σε άνθια δάκρυα απάνω στο νεκροκρέβατο του πατέρα.

Ω! γέριχη συμπονετικά τριανταφυλλιά... Αν το μαράζι καταβάλει τη νιότη μου, και πεθάνω πριν σε σωριάσουν τα γερατεία, τινάξε και για μένα λίγα άνθια δάκρυα.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΟΜΟΡΦΙΑΣ

Το βιβλίο που διαβάζαμε στο «ταξίδι του γάμου» μας ήταν ένα χοντρό βιβλίο που μιλούσε για την ομορφιά.

Στο ίδιο βιβλίο κλειούσαμε και τα ξενικά λουλούδια που μαζεύαμε σ' αυτό το ταξίδι.

Όταν, πλάι στο τζάκι μας, ξανανοιξαμε το βιβλίο, είδαμε τα λουλούδια: ωραιότερες νεκρές, και μελαγχολήσαμε· σα να μαθαίναμε πρώτη φορά πως: άλυτα είναι τα δεσμά της νιότης και της ομορφιάς.

Κλείσαμε το βιβλίο της ομορφιάς για να μην το ανοίξουμε πια.

ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ

ΠΩΣ από μια κρυφή βαριεστισιά παρατάει κανείς τον τόπο του, τις συνήθειες και τη δουλειά του, και ξεκινάει για ταξίδι αλαργινό; Έτσι κι εγώ μια μέρα, σπάζοντας τις λουλουδένιες αλυσίδες, αλάργεψα από την αγάπη... μα δεν πέρασε πολύς καιρός, και να 'μαι πάλι πίσω, καθώς εκείνο που, θαρρώντας πως ξεμακραίνει, γυρνά απ' άλλο μονοπάτι στο ίδιο λημέρι.

- Καλώς τονα!... Τί νέα φέρνεις από το ταξίδι;...
- Πιο γερές, καινούργιες αλυσίδες.

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ

ΣΤΕΚΕΙ στο παράθυρο η Κυρία. Βλέπει κάτω στον κήπο.

Φυσάει ένας αέρας. - Είναι η πνοή που φέρνει το φθινόπωρο.

Συλλογίζεται πως είναι η εποχή που πεθαίνει ό,τι είναι μαραζωμένο.

Αυτό το ξέρει κι ο αγαπημένος άρρωστος πολύ καλά. Μεθαύριο που θα συρθεί σε τούτο το παράθυρο, θα δει τα φύλλα της βερικοκιάς... κι εκείνο κει, στο βάθος, το νέο πλατάνι.

Κατεβαίνει η Κυρία και παραγγέλλει να κόψουν τη βερικοκιά και το πλατάνι... Να κόψουν και την κληματαριά...

- Γιατί!;... Γιατί!;...
- Έτσι δε θα 'βρει τόπο ν' ακουμπήσει το φθινόπωρο στον κήπο μας...

Ο άρρωστος ακούει το χτύπο του τσεκουριού.
 - Τί κόβουν;!... Τί κόβουν;!... Είναι κανένα σάπιο δέντρο και το κόβουνε μη σωριαστεί και πνίξει τα λουλούδια;
 - Κόβουν ένα πλατάνι, μια βερικοκιά και την κληματαριά.
 - Γιατί;!... Γιατί;!...
 - Για να μη βρει, τάχα, τόπο το φθινόπωρο ν' ακουμπήσει στον κήπο μας;!...

Σ' ΑΤΑΙΡΙΑΣΤΟ ΦΟΝΤΟ

- Ο ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ μας σήμερα είναι κατά την κλίση σου. Νά, καλοκαιρινό πρωί, αχτίδες ήλιου, δάσος και σκιές· πουλιά που κελαϊδούν, και ρυάκι που φεύγει μουρμουριστό. Νά κι άνάερες πεταλούδες!... Απ' την κιθάρα σου δεν απολείπει καμιά χορδή, μπορείς να τραγουδήσεις το «Χαρούμενο Τραγούδι». Σε λίγο και τα τζιτζίκια θ' αρχίσουν το δικό τους.

- Ο λογισμός μου κρατιέται στη μελαγχολία της χτεσινής νύχτας. Οι χορδές της κιθάρας μου είναι χαλαρωμένες από τη νοτιά, και την ψυχή μου γιομίζει, ακόμη, το τραγούδι των γρούλων.

- Τραγούδα, λοιπόν, το «Θλιβερό Τραγούδι».

- Ταυριάζει σ' ένα τόσο χαρούμενο περιβάλλο;!

ΕΙΔΥΛΛΙΟ

ΒΡΑΔΙΑΣΕ και, σιγά σιγά, μπλάβο σκοτάδι άρχισε να ζώνει την πλάση.

Μέσα στις ροδονιές τα πουλάκια τερέτιζαν ακόμη, μαλώνανε για το κλαρί που θα περνούσανε τη νύχτα τους.

Πίσω απ' αυτές η κόρη καθόταν.

- Ωχ! μα πώς αργεί!... μα πώς αργεί!... μουρμούρισε την ώρα που ο ουρανός εγιόμισε απ' τ' αστέρια.

Και πάλι, σβησμένα σα να 'βγαιναν, αχός απ' την καρδιά, τα λόγια της:

- Γιατί... γιατί αργεί;!

Μέσα στην ποδιά της ήταν δυο τρία τριαντάφυλλα, που τα 'χε κόψει για να στολίσει «του καλού της» το σελάχι.

Μ' αυτός αργεί!...

Πάντα ο Πανάγος έκανε τη Θούλα να τον καρτερεί, και δεν της κακοφαινονταν. Καθότανε στο πέρα χωριό, κι έπειτα, δεν ήτανε και λεύτερος να τρέξει στην αγάπη του άμα ήθελε.

Ήταν, ο δόλιος, μπιστικός.

Μα τώρα το παράκανε. Πέρασε κοντά μια ώρα απ' τη συνηθισμένη του.

Τυρίζανε οι χωριανοί απ' τη δουλειά, και κάποιοι τραγουδούσαν ένα τραγούδι, που καλά καλά δεν το 'ξεραν. Είχ' ένα σκοπό αλλιώτικο, που πείραζε κατάβαθα, και το παράξενο... αν λάχαινε να το τραγουδά κανείς που είχε μαζί του κοπάδι, ακούονταν πιο άσχημο, γιατί η αρμονία η γλυκιά των κουδουνιών, που απάνω της ταιριάζουν όλοι οι σκοποί οι ορεινοί, δεν ταίριαζε μ' αυτό, τ' ήταν τραγούδι γύφτικο.

Τυρίζανε οι χωριανοί απ' τη δουλειά και, κοιτάζοντας εκεί στις ροδονιές τη Θούλα, τηνε καλησπερίζανε μ' ένα πειραχτικό χαμόγελο, με νόημα: «Το ξέρουμε τί καρτερείς».

– Αχ!... Πανάγο μου!... τί σου 'τυχε και μ' έχεις να καρτερώ... και πίνω τούτες τις ντροπές;...

Της τύχης ήταν που δεν πέρασε κάνα κακό στο νου της.

Το γύφτικο τραγούδι ξανακούστη από μακριά, κι η Θούλα γνώρισε τη φωνή της Φώτως.

– Άι!... ζουρλή!... μουρμούρισε, κι εσύ μ' αυτό το άνοστο τραγούδι;

Σαν έφτασε στις ροδονιές η τραγουδίστρια κι είδε τη Θούλα, έκανε:

– Μπα!... σε καλό σου!... ώς τώρα εδώ;!

– Γλίτωσ' αργά απ' το ζυμωτό και βγήκα να πάρω αγέρα. Και συ;... ήσουν ώς τώρα στο μπιστάν;

– Όχι... γλίτωσα ωρίς· μα κει που γύριζα βιαστικά – κι είχα δουλειά!... – μπέρδεψα στο δρόμο κι άργησα... Μα χάξι που 'ταν!... Το 'μαθες πως ήρθαν, τώρα και δυο τρεις μέρες, τσιγγάνοι κάτου στις ελιές... Εκεί που διάβαινα, είδα που ήταν συναγμένοι χωριανοί... Μα γέλια! Μια γριά τσιγγάνα έλεγε στους νιους το ριζικό τους. Μια άλλη – νια μα πολύ άσχημη – έπαιζε το ντέφι και τραγουδούσε γύφτικους σκοπούς... Μα γέλια... Ήταν πολλοί... ήταν κι ο Πανάγος... Άιντε πάμε στο χωριό;

– Θα μείνω ακόμη, Φώτω.

– Όρα καλή!

– Στο καλό!...

Έφυγε η Φώτω, τραγουδώντας το γύφτικο σκοπό.

– Γι' αυτό αργεί!... είπε.

Μα δεν το 'πε σαν παράπονο ούτε με πίκρα. Έτσι: «Γι' αυτό αργεί».

Σήκωσε τα μάτια της στον ουρανό κι έμεινε ακίνητη.

Δε σκέφτονταν.

Έβλεπε τ' αστέρια κι έβρισκε τους σταυρούς που σχηματίζανε στον ουρανό. Άξαφνα τινάχτη. Άκουσε τη φωνή του Πανάγου που ερχόνταν τραγουδώντας. Έκανε ένα: «Ουφ!», αφήκε την ποδιά της και πέσανε στη γης τα τριαντάφυλλα και, με κάποιαν αηδία στην καρδιά, μπήκε στο χωριό.

Έφτασε ο Πανάγος στις ροδογιές.

– Αλήθεια, είπε, άργησα πολύ, κι έφυγέ.

Είδε τα σκορπισμένα τριαντάφυλλα. Έσκυψε και πήρε ένα, το 'βαλε στο σελάχι του – ως ήταν μαθημένος – και γύρισε πίσω τραγουδώντας το γύφτικο τραγούδι.

Το άλλο βράδυ, νωρίς, ο Πανάγος πήγε στις ροδογιές, μα δε βρήκε τη Θούλα. Στάθη λίγο, έκανε ένα δυο γύρους στις ροδογιές... στενοχωρέθη... κι έφυγε.

Το άλλο βράδυ, πάλι τα ίδια... δεν τηνε βρήκε.

– Θα 'ναι άρρωστη, σκέφτη.

Και μπήκε στο χωριό.

Πέρασε δυο τρεις φορές από την πόρτα της.

Όλα σβηστά. Συλλογίστη λίγο.

Βρήκε μια πρόφαση για να μπει στο σπίτι της, και χτύπησε.

Μπήκε, τον κέρασαν, κάθισε πολλήν ώρα. Άκουσε τη Θούλα που μπαινόβγαινε, μα δεν του φανερώθη.

Έφυγε πικραμένος.

– Βαρέθηκε, είπε με το νου του, να μ' αγαπά... «έτσι είναι οι γυναίκες...» ας είναι!...

Έστριψε μουστάκι του και τράβηξε στο δρόμο του, μουρμουρίζοντας το γύφτικο τραγούδι.

Ένα πρωί, που τα πουλάκια πέταγαν από κλαράκι σε κλαρί, συναντηθήκανε στις ροδογιές.

Ήταν πια φθινόπωρο και μόνο πού και πού φαίνονταν κανένα γέρικο τριαντάφυλλο.

– Θούλα, της λέει, το πεθυμούσα να σ' ανταμώσω... Θα σε ρωτήσω να μου πεις ποιο είναι το αίτιο που μ' αρνήθηκες.

Έσκυψε η Θούλα το κεφάλι και δεν του αποκρίθη.

– Μα... θέλω να μου πεις.

– Τί να σου πω... Πανάγο;...

– Μα πρέπει να μου το πεις. Τί σου 'φταιξα και μου φέρνεσ' έτσι;!... Σα με ρωτούν, δεν ξέρω τί να πω, κι ο κόσμος ξέρεις τί φαντάζεται!

– Πανάγο... κι εμένα με ρωτούν και δεν ξέρω τί ν' απαντήσω.

– Τί θα πει δεν ξέρεις;!... Ας είναι... μην το πεις... Μου κόβεις ένα τριαντάφυλλο;

Χαμογέλασε... Άπλωσε το χέρι της στη ροδογιά κι έκοψε το μόνο τριαντάφυλλο που 'φτανε· μα... μοίρα!... στη στιγμή ξεφυλλίστη κι έμεινε στο χέρι της μονάχα το μοσχάρι!

- Θούλα, της λέει, αφού δεν ξέρεις τί ν' απαντήσεις, θα πει πως έχεις άδικο, και μου φέρνεσαι άπρεπα.

- Όχι, Πανάγο, δεν έχω άδικο!

- Τί σου 'φταιξα!;

-...Δεν ξέρω...

Χωριστήκανε.

Σαν τυχαίνει να συναντηθούν καμιά φορά, χαμηλώνουνε τα μάτια, σκύβουνε το κεφάλι, κι αντιπερνούνε.

Εκείνος λέει με το νου του:

- Μ' αρνήθηκε χωρίς αιτία.

Κι εκείνη:

-Παράξενο!... να μην μπορώ να πω τί μου έκανε... έχω όμως δίκιο!

ΤΟ ΜΙΣΟΣ

ΜΕΓΑΛΟ μίσος βασιλεύει ανάμεσα στους ανθρώπους.

Οι άνθρωποι μισούνται μεταξύ τους. Μισούνται στο σκοτάδι και στο φως. - Για να το εκφράσω, δε θ' αναζητήσω λέξεις και παραβολές. - Μισούνται στο σκοτάδι και στο φως. - Πιο πολύ: στο φως και στη χαρά. - Ο καθείς κλείνει την πόρτα του τη νύχτα, για να φυλάξει τον πλούτο του· κλείει τους φεγγίτες της ψυχής του τη μέρα, για να κρύψει τη χαρά του. Έχουνε το φόβο· ζητούνε την ασφάλεια. Κανείς δεν έχει εμπιστοσύνη στη στερεότητα της πόρτας του. Κανείς δεν έχει εμπιστοσύνη στο θώρακα που υπερασπίζει τη χαρά του. Και συμμαχούνε δυο δυο για να υπερασπιστούνε από όλους τους άλλους· μα η εμπιστοσύνη δεν είναι μεταξύ τους. Φοβάται ο ένας τον άλλο πιο πολύ απ' ό,τι ο καθένας φοβάται όλους τους άλλους μαζί· και το μίσος παραμονεύει στο καλημέρισμα και στο καλησπέρασμα τους.

ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΤΩΝ ΚΡΙΝΩΝ

ΔΥΟ αγόρια παίζανε στον κήπο.

Το ένα κυνηγούσε τις πεταλούδες, και τ' άλλο έσκυβε πάνω από τα λευκά κρίνα. Εκείνο που κυνηγούσε τις πεταλούδες, μια στιγμή, στάθη και είπε απογοητευμένο:

- Βέβαια... δεν είναι, πια, άγνωστο είδος πεταλούδες... και κάθισε σ' ένα μπάγκο.

Το άλλο αγόρι θωρούσε ένα κρίνο, που σάλευε σα λευκή ψυχή στο άγγιγμά του. Άξαφνα, είδε ένα άλλο κρίνο, σιμά, που, χωρίς να τ' αγγίξει, έτρεμε απάνω στο μακρύ του στελέχι.

- Α!... Γιατί τρέμει αυτό το κρίνο;

Μια μέλισσα ότι σηκώθη από πάνω του, και σαλεύει.

- Τί είναι το χνούδι, κι η κίτρινη σκόνη;

- Αγνοείς, αγαπητέ μου, και τα στοιχειωδέστερα της Βοτανικής... θα σου δώσω να διαβάσεις...

Έκλεισε η ώρα του παιχνιδιού, και τ' αγόρια αφήκανε τον κήπο.

Έρχονται συχνά τα δυο αγόρια στον κήπο. Ο κυνηγός των πεταλούδων διαβάζει μιαν «Εντομολογία» χωρίς να τον ενδιαφέρουν πια οι πολύχρωμες πεταλούδες που τον τριγυρίζουνε. Το άλλο αγόρι απορρίχνει το βιβλίο του - μια «Βοτανική» - και σκύβει στα κρίνα. Σκύβει στα λευκά κρίνα πάντα με πίστη πως θ' ανακαλύψει κάτι που δεν είδανε οι βοτανολόγοι.

ΔΙΧΩΣ ΠΡΟΣΔΟΚΙΑ

ΤΡΙΑΝΤΑΠΕΝΤΕ χρόνια «γύρισε τον κόσμο» και δεν είχε να πει παρά για την άρπα του που, καθισμένη στη γωνιά, απολαύει «τα καλά υστερνά», σα γέρικο καματερό άλογο σε καλόγνωμο αφέντη.

Από τα πρώτα λόγια της κουβέντας του, έβγαινε πως ήταν ένας «γυρολόγος μουσικός», από κείνους που σε χώρες και χωριά σέρνουν την ύπαρξή τους, τραγουδώντας τα νέα τραγούδια κι ανακρούοντας τους νέους σκοπούς στα σύμψια, στους γάμους και τα πανηγύρια.

Τάχα, αυτού του γέρου, να μην του έκανε τίποτα ξεχωριστήν εντύπωση στα τόσα χρόνια της πλανητικής ζωής του, που να το θυμάται και να μιλεί γι' αυτό;!

Μόνο τα ονόματα των μερών που πέρασε με την άρπα του στη ράχη θυμότανε, κι άμα έβρισκε προσεχτικόν ακροατή, άρχιζε:

- Έφυγα από τη Ζάκυνθο, νιος, παιδί πράμα, με την άρπα φορτωμένος στη ράχη και την ορφάνια στην ψυχή... Το λοιπόν... Κεφαλλονιά, Κέρκυρα... σ' όλη την Εφτάνησο, κι απέ... Πρέβεζα... με την άρπα. Όλη την Ήπειρο... με την άρπα... Μετά, Πάτρα... Όλο τον Μωριά... με την άρπα. Κατόπι... Πειραιά, Αθήνα, Μέγαρο... Όλη τη Ρούμελη...

- Βέβαια με την άρπα;

- Με την άρπα. Έπειτα... Θεσσαλία, με την άρπα, Σαλονίκη, με την άρπα, Πόλι... με την άρπα. Από κει... Μικρασία... Σμύρνη, Άδανα, Μερσίνα... Ύστερα στα Εννιάνησα, στα Δωδεκάνησα...

- Με την άρπα;
- Με την άρπα... Τελευταία... Αλεξάντρεια... Γύρισα όλη την Αίγυπτο... ήπια νερό του Νείλου και άραξα για πάντα εδώ, στο Κάιρο... Η άρπα μου δεν ξαναταξίδεψε.

Κι αν αρωτιόνταν:

- Ωραία που είναι η Κέρκυρα!... ε;!

Απαντούσε:

- Ωραία.

- Τα Άδανα;

- Ωραία και τα Άδανα.

Και βυθιζότανε σε μια σιωπή.

Μια μέρα, μιλούσαμε για τα νέα τραγούδια και τους νιους σκοπούς και συμφωνήσαμε στο ότι τα παλιά τραγούδια ήταν καλά.

- Τί τραγουδούσες τότες, κυρ-Φίλιππα;

- «Τ' άστρο το λαμπερό...», «Πάπια του γιαλού...», «Μαύρα μάτια, μαύρα φρύδια...».

- Καλά τραγούδια... Θα 'χες καλή φωνή, και τί ωραία που θ' ανάκρουες στην άρπα τούς σκοπούς των...

- Ήταν πολύ καλή η άρπα μου.

- Και... καθόσουνα πολύ σε κάθε μέρος;

- Όσο που να βαρεθούν τα τραγούδια μου.

- Κι ύστερα... αποχαιρετούσες τις γλυκιές γνωριμιές και τους γνώριμους ορίζοντες, κι ετραβούσες για καινούργια συναπαντήματα.

- Σα μάθαιναν οι νιες να τραγουδούν στους αργαλειούς τα τραγούδια μου, κι οι χαροκόποι να τα τραγουδούν μονάχοι τους στις ταβέρνες, αναχωρούσα σύναυγα για το κοντινό χωριό.

- Σέρνοντας μες στην ψυχή σου το βαρετό κέφι του ανθρώπου που άφησε πίσω του μιαν ανάμνηση κι ακαρτερά μιαν απαντοχή...

- Απαντοχή;... Ποτές μου!

ΤΟ ΡΟΪΔΙ

ΕΝ' αληθινό θαύμα.

Ανθός: ένα ποτήρι, από κοράλλι, γιομάτο ανεμοσάλευτες φλόγες.

Ύστερα καρπός: μια θήκη από πολύτιμο πετσί.

Μια μέρα αυγουστιάτικη έτριξε κι άνοιξ' ένα ροΐδι μπρος στα μάτια μου και ρέφανε τρία σπυριά στη χλόη, σα ρουμπίνια που χύνονται από μια σκασμένη θήκη.

Έσκυψα, τα μάζωξα ένα ένα και τα θωρούσα, πολλήώρα, στην παλάμη μου.
Μα... πώς το μπορεί ο ήλιος – έτσι σφιχτοδεμένη η σακούλα – να σταλάζει μέσα της και να κρουσταλλιάζει;!

•

ΤΡΕΙΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

- Έλα, Αγαπημένη, να με φυλάξεις από την Ξελογιάστρα. Τα λάγνα μάτια της, σα μαγνήτες, άθελά μου με ταράζουν.
- Ήρθα... κοίταξέ με στα μάτια, να φύγουνε τα μάγια της.
- Είσαι καλά;
- Ναι! είν' ομορφότερα τα μάτια σου... τώρα δε φοβάμαι κανένα μαγνήτη... σε αγαπώ.
- Γείρε στα στήθη μου να σε νανουρίσω.
- Είσαι καλά;
- Ναι! άφησέ με ακόμη! Βλέπω... την Αξέχαστη... γελά!

•

Η ΤΥΦΛΟΜΥΓΑ

Ο ΓΕΡΟ-ΑΛΕΞΑΚΗΣ μπήκε στη διάθεση που του φέρνει στα χείλη τη διήγηση της μόνης περιπέτειας που είχε στη ζωή του με γυναίκα. Κι άρχισ' έτσι:

- Μια νύχτα με πλάκωσε η συλλοή. Συλλογιζόμουνα πως θα ζούσα και θα πέθαινα γεροντοπαλλήκαρο. Έχασα τον ύπνο μου μ' αυτή τη συλλοή. Ντύθηκα, λοιπόν, και κατέβηκα στον κήπο. Κάθισα με την ίδια συλλοή. Αντίκρυ η λιμνούλα...

Εδώ ο γέρος εστάθη, σα να βυθίστη στην ίδια συλλοή.

Βρήκα την ευκαιρία και ψιθύρισα στη συντροφιά πως θ' ακούσουνε τώρα ένα όνειρο!

Ο γέρος εξακολούθησε:

-...Σε λίγο άκουσα μια μελωδία που ολοένα πλησίαζε. Καταλάβαινα τους μουσικούς που παίζανε σκυφτοί απάνω μου, μα ήτανε αθώρητοι! Είδα μονάχα μια γυναίκα, ασπροφόρα, να 'ρχεται κρατώντας μια αγκαλίδα ρόδα και κρίνα... μα όταν με σίμωσε, είδα πως δεν κρατούσε τίποτις, μόν' είχε τα χέρια της

ακουμπισμένα στα στήθια της. Μου χαμογέλασε και σηκώθηκα στενοχωρημένος:

«Καλώς τη!... Καλώς τη!...». «Και δε με γνώρισες;!». «Πώς!;... πώς!;...».

Η αλήθεια ήταν πως δεν τη γνώρισα, μ' όλο που την περίμενα κι ήμουνα βέβαιος πως θα 'ρχότανε! Την αγκάλιασα... Φιλιά... χάρδια· δεν αρνήθη σε καμιά μου επιθυμία. Ήτανε πρόθυμη σε κάθε παιχνίδι που της ζητούσα, και γι' αυτό, σα μου 'πε να παίξουμε και την «τυφλόμυγα», δεν της είπα όχι, μα την άφησα να μου κολλήσει στα μάτια, με δυο υγρά φιλιά, δυο ροδοπέταλα. Άκουσα που 'κοψε ένα μακρύ ανθόκλαδο, και μ' αυτό μ' άγγιζε στο πρόσωπο. Περπατούσα πασπατεύοντας κι έλεγα τραγουδιστά: «Θα σε πιάσω... θα σε πιάσω να σε κλείσω στο κλουβί!...», κι άνοιγα την αγκάλη μου κι αγκάλιαζα τον αέρα της... «Έλα λοιπό... πιάσε με - πιάσε με, και στο κλουβί, και στο κλουβί σου βάλε με». «Κάνε: τσίου-τσίου... να σε βρω». «Τσίου-τσίου... τσίου...». «Κάνε: κούκου να σε βρώ». «Κούκου... κούκου...». Άκουα τη φωνή της, ένιωθα την αναπνοή της, κι αναρριγούσα στ' άγγιγμα που μου 'κανε με τ' ανθόκλαδο· μα δεν μπορούσα να τηνε πιάσω! Το παιχνίδι άρχισα να το βαριέμαι, μα εξακολουθούσα για χάρη της. Άκουα το χασκόγελό της. Πασπατεύοντας, τυφλός, προσπαθούσα να θυμηθώ: «τί χρώμα είχανε τα μάτια που φιλούσα πρι λίγη ώρα... Γαλάζια;... Μαύρα;... Καστανά;!». Δεν μπορούσα να θυμηθώ κι ήξερα πως, αν κάνω πως ανοίγω τα μάτια μου πριν τηνε πιάσω και τελειώσει το παιχνίδι, θα την έχανα για πάντα! Εξακολουθούσα να πασπατεύω τυφλός, προσπαθώντας να θυμηθώ: «τί λογής ήτανε τα μαλλιά που χάιδευα; Μαύρα;... Ξανθά;... Σγουρά ήτανε ή σελινάτα;...». Απελπίστηκα πως θα την έπιανα· ωστόσο προτιμούσα να παίζω μαζί της την τυφλόμυγα, για ν' αγκαλιάζω τον αέρα της, παρά να τη χάσω ολότελα.

Άξαφνα η μουσική έπαψε! Ξεχάστηκα κι άνοιξα τα μάτια μου!... Χάθηκε σα Νεράιδα!

Σώπασε μια στιγμή, σα να 'κλαιε μέσα του το χαμένο παιχνίδι της τυφλόμυγας.

Σε λίγο ξανάρχισε.

Η συντροφιά άκουε συγκινημένη.

- Αντίκρυ η λιμνούλα... και μέσα στα θάμνα που σκύβανε απάνου της, άσπριζε κάτι σαν ομίχλη. Ήτανε το μαγνάδι που φορούσε;... Η λίμνη το ρούφηξε σαν ομίχλη... Σ' ένα δέντρο εκούρνιαζ' ένας κούκος, και σιμά, σ' ένα κλώνο που μ' άγγιζαν τ' ανθοκλάδια του, ένα πουλάκι έκανε: «τσίου, τσίου, τσίου...».

PANTEBOY ΣΤΟΝ ΚΗΠΟ

ΕΔΩ ήρθα να περιμένω μια γυναίκα. Χίλιες άνθινες ιστορίες πετούν γύρω μου· μα το μάτι δεν λογαριάζει τα χρώματα και τις αποχρωμές που τις διηγούνται. Η όσφρηση δεν λογαριάζει την αρμονία των μυρουδιών. Τ' αφτί δεν λογαριάζει τη μελωδία τ' αηδονιού. Εδώ ήρθα να περιμένω μια γυναίκα.

– Είμαι μπόλι από μια σπάνια ράτσα που δεν την ξέρεις... λέει στην όρασή μου ένα ρόδο.

– Δεν είμαι λεβάντα, κι ας μοιάζω μ' αυτήνα, λέει στην όσφρησή μου ένα χορτάρι.

– Γνωρίζεις αυτή την τρίλλια; ρωτάει την ακοή μου ένα πουλάκι.

Εδώ ήρθα να περιμένω μια γυναίκα. Κοιτάζω το λεπτοδείχτη του ρολογιού μου και λογαριάζω πότε θ' ακούσω το φρου-φρου του φουστανιού της... πότε θα οσφρανθώ το μύρο της. Η καρδιά μου χτυπά δυνατά, γιατί περιμένω μια γυναίκα.

– Κάτι ξέρεις για μένα; μου λέει το σχήμα ενός χρυσάνθεμου.

– Κάτι δεν ξέρεις για μένα... μου λέει η μυρουδιά ενός κρίνου.

– Κάτι ξέρεις για τη γενιά μου, μου λέει το κελάδισμα ενός πουλιού.

Εδώ ήρθα να περιμένω μια γυναίκα. Κοιτάζω το λεπτοδείχτη του ρολογιού μου και λογαριάζω πόσες στιγμές πέρασαν από την ώρα που όρισε πως θα ερχόταν η γυναίκα που περιμένω.

Ό,τι λέμε αφθονία άνθινης ομορφιάς ρίχνεται επάνω μου μ' όλο τον όγκο της... μα ολάκαιρη η ύπαρξή μου είναι ποτισμένη με τη στυφή ηδονή της αναμονής μιας γυναίκας που δεν θα 'ρθει ποτέ.

ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΠΟΥ ΠΛΗΓΩΣΑΝ ΤΟΝ ΕΡΩΤΑ

ΤΑ χέρια που χάιδευαν τον έρωτα φορούσαν δαχτυλίδια βαριά, σα σφραγίδες βασιλιάδων του παλιού καιρού.

Στο άγγιγμα των ακριβών δαχτυλιδιών, ο έρωτας – που του κάθε ρόδου τ' αγκάθι υπομένει – πληγώθη... κι άνοιξε τις φτερούγες του, κι έφυγε μακριά..

Η ΚΟΡΗ ΠΟΥ ΠΕΘΑΝΕ

ΉΤΑΝ της χώρας έπαινος η προκοπή της, κι ήταν της χώρας το καμάρι η ομορφιά της.

Τι ήταν όμορφη σα ρόδο και σαν κρίνο, κι ήταν η ψυχούλα της σα σπίνος.

Κι αχ! οι μέρες της ήταν λίγες, σαν των ρόδων, σαν των κρίνων.

Δε μαράθη το κορμάκι – σαν το ρόδο, σαν το κρίνο – μόν' επέταξε η ψυχούλα – σαν το σπίνο.

Κι είναι της χώρας πόνος ο χαμός της.

Η ΑΛΛΑΓΗ

ΈΝΑ βαπόρι που έρχεται καιούμενο για να φλεχτεί και να κορώσει λίγες οργιές μακριά από το μουράγιο, δίχως άλλο, φέρνει ποικιλία στη ζωή των ανθρώπων σαν κι εμάς· μα τη μεγάλη σημασία την είχε το αποκαϊδι του, που κάθισε στα ρηγά· γιατί – άνθρωποι σαν κι εμάς, από χρόνια περπατητές του μουραγιού, χαζευτήδες της μακριάς-μονότονης γραμμής του ορίζοντα της έρημης-αταξίδευτης θάλασσας – είδαμε αλλαγή.

Οι περπατητές του μουραγιού, οι χαζευτήδες της μακριάς-μονότονης γραμμής του ορίζοντα, αγαπήσαμε το συφοριασμένο σκάφος που κάθονταν στην έρημη-αταξίδευτη θάλασσά μας, αγαπήσαμε τα δυστυχημένα κατάρτια που κόβανε τη μακριά-μονότονη γραμμή του ορίζοντά μας.

«Ένας μαύρος όγκος καμένου σίδηρου που τρυπούσε τη θάλασσα και δυο στραβά κατάρτια που φαρμακώνανε τον ορίζοντα», νά τί ήτανε το αγνάντεμα από το μουράγιο· και πρι γυρίσει χρόνος, νιώθαμε – οι χαζευτήδες του μουραγιού – σαν να καθόταν στα στήθη μας.

Το δεύτερο χρόνο, ήρθε ένα ρυμουλκό. Οι μανούβρες του, να σταθεί κατάπλευρα του «καμένου» και να του δέσει ένα παλαμάρι· η βενζινάκατο, οι μηχανικοί· ήταν, δίχως άλλο, μια ποικιλία στη ζωή ανθρώπων σαν και μας· μα η μεγάλη ανακούφιση ήταν την άλλη μέρα, που είδαμε – οι χαζευτήδες του μουραγιού – τη θάλασσά μας ελεύτερη από το μαύρον όγκο του σκουριασμένου σίδηρου, και τη γραμμή του ορίζοντα άσπαστη από τα στραβά κατάρτια. Είδαμε αλλαγή.

Οι περπατητές του μουραγιού, οι χαζευτήδες του αποκαϊδιού, με τα στραβά κατάρτια που φαρμακώνανε το άγναντο, αγαπήσαμε την πλατιά-ελεύτερη θάλασσά μας. Αγαπήσαμε τη μακριά-άσπαστη γραμμή του ορίζοντά μας!

«Μια μακριά-μονότονη γραμμή του ορίζοντα, της έρημης-αταξίδευτης θάλασσας», νά τί είναι το αγνάντεμα από το μουράγιο, και μάταια καρτερούμε – οι χαζευτήδες του μουραγιού – την αλλαγή.

ΜΗΤΡΙΑ

Σ' ΕΝΑ παράμερο ράφι βρήκα έναν ταμπουρά, κι από κείνη τη μέρα είχα μόνο πόθο: να του βάλω τις κόρδες που δεν είχε.

Εχρειάστη να περάσουν πολλές εβδομάδες για να βρω λεφτά που χρειάζονταν.

Ήταν η πρώτη έγνοια της ζωής μου.

Δεν έπαυα να μουρμουρίζω τους σκοπούς των τραγουδιών που 'ξερα. Πίστευα πως θα τους έπαιζα – κι άλλους ακόμα που δεν ήξερα, μα τους είχ' ακούσει κάποτε – άμα έβαζα τις κόρδες.

Αγοραστήκανε οι κόρδες... τις τέντωσα στον ταμπουρά...

Ήταν η πρώτη χαρά της ζωής μου, κι αμέσως η πρώτη απογοήτεψη!

Ύστερα, είπα πως έπρεπε να βρεθεί κάποιος που να ξέρει να τον κουρδίζει.

Κουρδίστηκε. Ήταν ένας ζητιάνος που έπαιζε το βιολί. Μια μέρα που του 'δωσα κάτι, μου ευχήθηκε: «ό,τι ποθώ»... του είπα: κούρδισέ μου τον ταμπουρά!

Ωχ!... η φτωχή ψυχούλα μου, που γίνονταν κουβάρι σαν τον βαρούσα πριν, τώρα πετάλιζε. Βάρεσα να παίξω ένα σκοπό γνωστό, που στον ήχο του ήτανε κάτι που το 'νιωθα.

Ακούστη άλλος ήχος, που ήταν ό,τι ένιωθα!

Σκοπό γνωστό δεν μπόρεσα να παίξω – δε δοκίμασα πολύ... γιατί, όπως βαρούσα... έτσι... ανάρια... σιγά, ήταν καλά.

Η μητριά μου γελούσε· είπε πως «τα μικρά πράματα ευχαριστούνε μικρό νου».

Ας το 'λεγε.

Ήμουν ευτυχισμένος, ώσπου μια μέρα... είπε πως τη ζάλιζα, και μου τον πήρε.

Και τον βαρούσα τόσο σιγανά... μόλις ακουόταν... ενοχλήθηκε η μητριά και μου τον πήρε.

Ήταν η πρώτη λύπη της ζωής μου, κι ο πιο αξέχαστος πόθος που μ' από-

μεινε, γιατί μου τον θυμίζει το σουραύλι του βοσκού τα δειλινά, και νιώθω την ανάγκη του, σαν κάθουμαι τα μεσημέρια στο βαθύσκιο.

Κι ο ταμπουράς μου δεν ήταν μακριά.

Η μητριά μου του έδωσε μια φούντα και τονε κρέμασε στον τοίχο, για στόλισμα.

Τον θωρούσα κι έλιωνα.

Η μητριά τονε κρέμασε στον τοίχο για στόλισμα, κι εγώ που τον θωρούσα έλιωνα· κι ολάκαιρη η ζωή μου γιόμισε από τον πόνο της στέρησής του.

ΠΛΑΝΕΜΑ

ΜΕ ξύπνησε το τραγούδι κάποιου ξενύχτη, τραγούδι που έλεγε αγάπες στο χωριό – αγάπες κοντά στο πεζούλι της βρύσης, κάτω στο γέρικο πλάτανο. Κι ο νους μου έτρεξε σε μακρινές αναμνήσεις: «Γλυκιά που ήταν η αγάπη εκείνο το μακρινό απομεσήμερο, κοντά στο πεζούλι της βρύσης, κάτω στο γέρικο πλάτανο...».

Αχ! θυμόμουν έν' άλλο τραγούδι, κάποιου άλλου ξενύχτη... Τραγούδι που έλεγε: έρωτες στο χωριό – έρωτες κοντά στο πεζούλι της βρύσης, κάτω στο γέρικο πλάτανο.

ΟΙ ΝΙΟΝΥΦΟΙ

ΕΦΥΓΕ κι ο τελευταίος καλεσμένος. Αποτραβηχτήκαν οι γονέοι και οι συγγενείς. Οι νιονυφοί, μονάχοι τώρα, μπροστά στις ανθοδέσμες που έστειλαν οι φίλοι, μπροστά στα πολύτιμα ή κομψά δώρα, στα γραφτά ευτυχίσματα, στις ευχές και τα συγχαρητήρια, ζητούν να δέσουν τις αραχνένιες κλωστές της αισθαντικότητάς τους. Μιλάνε λίγα λόγια για τα μπουκέτα, τα λιγοθυμισμένα... για το σεμνό μαργαριταρένιο κολιέ... για το φανταχτερό περλάντι, και σιωπάζουν...

Σε λίγο, τους εφάνη πως ακούσανε τη σιωπή του σπιτιού.

Στήνουν τ' αφτί!

Τί μονότονο κι ατέλειωτο τραγούδι!

Η ΣΤΙΓΜΗ

ΤΡΑΒΟΥΣΑ, πεζοπόρος, να φτάσω πρι νυχτώσει στην κορφή. Είχα να κόψω πολύ δρόμο ακόμη. Το βήμα μου ήταν αργό μ' αδιάκοπο, κι α δεν πρόφτανα να δω τον κάμπο, που περπάτησα ολημερίς μέσα στο φως του ήλιου να κολυμπάει πάντα, θα πρόφτανα να τονε δω μέσα στη λάμψη του δειλινού.

Άξαφνα, άκουσα το σφύριγμα του σιδηρόδρομου, ακόμα μια στιγμή, και περνούσε σιμά, κι άρχισε αργά να χώνεται στο τουνέλι.

Από τον εξώστη του εκοίταζε μια γυναίκα.

Με είδε κι έπεσε!

Άνοιξα την αγκάλη μου και τηνε κράτησα.

- Δυστυχισμένη... γιατί το 'κανες;!

- Δεν ξέρω!... Επίστευα στη «Στιγμή...». Τώρα, καταλαβαίνω πως η «Στιγμή» δε φτάνει για να δει κανείς, να σκεφτεί και να ενεργήσει. Αλίμονο!... Δε βλέπω πια ό,τι είδα, δε σκέφτηκα καλά, και μετανιώνω για την απόφασή μου.

- Ω! η «Στιγμή»!... Η «Στιγμή» μόλις μ' έφτασε για να ανοίξω την αγκάλη μου να σε κρατήσω στην πτώση σου. Μα χρειάστηκα πολύ καιρό για να μάθω το νόμο της «αδρανείας και της φοράς», κι η φιλανθρωπία καλλιεργείται μέσα μου από τα μικρά μου χρόνια. Η «Στιγμή» μόλις μ' έφτασε να σε κρατήσω στην πτώση σου.

- Και τώρα;...

- Οι δρόμοι μας είναι διαφορετικοί. Θα συνεχίσω το ανέβασμά μου στην κορφή. Άργησα, και δε θα προφτάσω, τώρα πια, να δω τον κάμπο μέσα στη λάμψη του δειλινού· μα πάντα θα προφτάσω να τονε δω μέσα στη μενεξεδένια άχνα του σούρουπου. Εγώ είμαι πεζοπόρος... Για σε, δυστυχισμένη... έφυγε η μηχανή...

ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟ

Ο ΜΙΚΡΟΥΛΗΣ τράβηξε' έναν μπάγκο κάτω στη μηλιά. Μια μηλιά μ' ένα μοναχικό μήλο. Έβαλε κι ένα χοντρό βιβλίο. Μια «Εγκυκλοπαίδεια», που διδάσκει τα πάντα με μεγάλες πολύχρωμες εικόνες και μεγάλα, χοντρά γράμματα. Ανέβη... Σηκώθη στις άκριες των δαχτύλων του πατώντας στην «Εγκυκλοπαίδειά» του, τάνυσε το χεράκι του, τάνυσε το κορμάκι του, άδραξε τον κλώνο... και το μοναχικό μήλο κρεμάστη μπροστά του.

Ο πατέρας διάβαζε σιμά στο παράθυρο, κι η μάνα κεντούσε στο μπαλκόνι.

Τη στιγμή που η μικρούλα χούφτα έκλεισε γύρω από το μήλο και τραβούσε να κόψει τον άγουρο καρπό, η μάνα σήκωσε το κεφάλι από το απλό κέντημά της, κι ο πατέρας από το σοφό βιβλίο του, κι είδανε την προσπάθεια του παιδιού τους.

- Μην το κόψεις, παιδί μου... είναι άγουρο... φωνάξανε σαν μ' ένα στόμα.

Η μικρούλα χούφτα άνοιξε, και το μήλο ανεβοκατέβαινε με ρυθμό, κρεμασμένο από το λεπτό κλωνάρι του, γιατί το παιδί - εφευρετικό σε παιχνίδια - κράτησε ανοιχτή τη χουφτίτσα κάτω από το άγουρο μήλο· κι έτσι κάθε φορά που την άγγιζε, αναπηδούσε σα λαστιχένιο τόπι.

Ο πατέρας κι η μάνα θωρούσανε το παιδί, ευτυχισμένο με το παιχνίδι του.

- Τί βλέπεις σ' αυτό; ρώτησε ο πατέρας σκουπίζοντας τα χοντρά του ματογυάλια.

- Το παιδί μας, πολύ χαριτωμένο, στο νέο παιχνίδι του!

- Καταλαβαίνεις τη συμβολική σημασία του παιχνιδιού του;

-...Αλήθεια... όχι!

- Συλλογίσου...

Η μάνα παράτησε το κέντημά της και βυθίστη στην ενατένιση. Κι όταν ο μικρούλης βαρέθη το μήλο κι έτρεξε ν' αναζητήσει νέο παιχνίδι, ξανάσκυψε στη δουλειά της.

Κάμποση ώρα, η μάνα, σκυφτή στο κέντημά της, προσπαθεί να καταλάβει τη «συμβολική σημασία», μα σιγά σιγά ξεχνά κάθε λεπτομέρεια, και τώρα ζει στο γλυκύτατο χαμόγελο που χάλευε στο χείλι του παιδιού της την ώρα του παιχνιδιού.

Η ΥΠΗΡΕΤΡΙΑ ΤΗΣ ΔΕΙΣΔΑΙΜΟΝΑΣ

Η ΨΥΧΗ μου απόψε παίζει στον «Οθέλλο» το πρόσωπο της Αιμιλίας...

Βρίσκεται στη σκηνή κρατώντας το μακρύ-βουβό της ρόλο... Οι σκηνές περνούν, η μια κατόπι της άλλης. Μια πράξη τελειώνει, κι άλλη αρχίζει. Η ατμόσφαιρα της τραγωδίας πυκνώνει χωρίς να πει μια λέξη. Τέτοιος είναι ο ρόλος της Αιμιλίας. Μα η Θεατρίνα που την παίζει ξεύρει πως στην τελευταία πράξη έχει μια σκηνή που είναι όλη δική της.

Ω! πόσο θα φωνάξει!...

Πόσο θα καταραστεί και θα κλάψει!...

ΑΠΟΚΑΡΔΙΩΣΗ

ΠΑΝΩ από ένα παράθυρο κρεμόταν ένα αγιόκλημα. Την άνοιξη κι όλο το καλοκαίρι ήταν πράσινο, φουντωμένο και φορτωμένο λουλούδια. Το φθινόπωρο κιτρινίζε, μα μ' όλο που προχωρούσε ο Νοέβρης, δεν τίναζε τα φύλλα του, και το χειμώνα, κάτω από το κίτρινο φύλλωμα, ξυπνούσαν ανοιξιότατα βλαστάρια.

Αν μπορείτε να φανταστείτε μια γυναίκα που ν' αντιπαθεί αυτή τη θαυμαστή ύπαρξη, τόσο που να παρακαλεί να ξεραθεί από τη ρίζα του, θα σας διηγηθώ με λιγότερα λόγια μιαν άλλη ιστορία.

Ήταν μια γυναίκα που δεν μπορούσε να υποφέρει τα ρόδα· από μακριά, εκεί που δεν έφτανε καν το κύμα της μυρουδιάς τους, να τα 'βλεπε, λιγοθυμούσε.

Αν αυτές οι ιστορίες σάς θυμίσουν – καθώς είναι φυσικό – κι άλλες παρόμοιες, θα συλλογιστείτε πως η υγεία και η ομορφιά πρέπει να προβάλλουν φοβισμένες μπροστά στους ανθρώπους.

Ο ΠΙΘΗΚΟΣ, Ο ΣΚΥΛΟΣ ΚΑΙ Η ΣΠΙΤΟΝΟΙΚΟΚΥΡΑ

ΣΑΝ είναι φορεμένος πανταλόνια, περπατάει ο Κοκός με τα δυο του πόδια. Κάθεται, χειρονομεί, έχει ύφος!... Την ουρά του;... Θαρρείς άλλην έγνοια δεν έχει παρά πώς να την οικονομεί· και στο καθετί που κάνει, είναι σαν ένας ευγενικός άνθρωπος... – ώς τη στιγμή που θα του ρίξουν μια χούφτα καρύδια...

Ο Πωπ, στο δρόμο και στο σπίτι, τέλειος αριστοκράτης! Περπατάει και κοιτάει με μια ...μεγαλουσιάνου ακαταδεχτοσύνη. Και σε κάθε περίπτωση, φέρνεται σαν καλοαναθρεμμένος άνθρωπος... – ώς τη στιγμή που θα χώσει το μουσούδι του στα σκέλια...

Όλο καλοσύνη και λεπτή – άνθρωπος πολιτισμένος – ήταν και η νοικοκυρά μου – ώς τη στιγμή που πλήρωνα ταχτικά το νοίκι.

ΜΕΤΑΒΑΣΗ

ΜΙΑ μικρούλα ονειρεύτη στον ύπνο της και, καθώς ονειρεύονταν, χαμογελούσε. Τ' όνειρο, σα μια πολύχρωμη πεταλουδίτσα που τριγυρίζει ένα κλειστό μπουμπούκι ρόδου, δε χάραξε στην ψυχή της περισσότερο απ' ό,τι μια αληθινή πεταλουδίτσα χαράζει σ' έν' αληθινό κλειστό ρόδο. Κι όταν ξύπνησε και κινήγησε στο ξέφωτο μιαν αληθινή πεταλουδίτσα που τριγύριζε τα κλειστά ρόδα, δε θυμήθη τ' όνειρο που την έκανε να χαμογελάσει στον ύπνο της.

Γιατί τώρα η μικρούλα ονειροπολεί και χαμογελάει στην ονειροπόλησή της;

Η μικρούλα ονειρεύτη πάλι, και πάλι καθώς ονειρευόταν, χαμογελούσε. Μα τώρα τ' όνειρο, σαν μια χρυσή μέλισσα που βυζαίνει έν' αμυγδαλάνθι, φέλιασε στην ψυχή της – καθώς μια αληθινή μέλισσα που βυζαίνει έν' αληθινό αμυγδαλάνθι. Όταν ξύπνησε και κάθισε στον ήλιο, αντίκρυ στις ανθισμένες αμυγδαλιές, κι είδε τις μέλισσες να φελιάζουν και να βυζαίνουν τ' αμυγδαλάνθια, θυμήθηκε τ' όνειρο που την έκανε να χαμογελάσει στον ύπνο της.

Τώρα η μικρούλα χαμογελά-χαμογελά και στον ξύπνο της, απεικάζοντας το στρέξιμο του ονείρου.

2

ΤΑ ΓΕΛΙΑ ΤΟΥ ΤΡΕΛΟΥ

ΕΙΧΑ υποσχεθεί να πάω, καμιά φορά, μαζί της στ' αμπέλι· και μια νύχτα τής παράγγειλα πως μπορεί να μου φωνάξει την άλλη μέρα, όσο θέλει πρωί. Ήταν εκεί κι ο Θανάσης, ο τρελός αδερφός της, που η τρέλα του είναι να γελά – να γελά ασώπαστα.

Με ξύπνησε πρωί κι ανεβαίναμε το βουνό. Ο Θανάσης περπατούσε λίγο μπροστά, με την τρέλα του – τα γέλια – και κάθε λίγο με κοιτούσε με την τρέλα του – τα γέλια.

– Είν' ευχαριστημένος ο Θανάσης, που ερχόσαστε στ' αμπέλι... μου είπε η κόρη.

– Τον καημένο το Θανάση...

– Δεν ξέρετε... φες τονε κατάλαβα χαρούμενο (γιατί εγώ καταλαβαίνω, μέσα στ' ασώπαστα γέλια του, το γέλιο που είναι από αιτία), μα δεν κατάλαβα αυτή τη φορά τ' ήτανε...

- Ο καημένος ο Θανάσης!...

- Τα μεσάνυχτα τον ένιωσα που σηκώθη κι άνοιξε το παραθύρι. Τον μάλωσα, κι έπεσε στο στρώμα του. Του είπα πως πρέπει να κλείσει το παραθύρι και μου 'πε: «Όχι. Να δω, λέει, που θα ξημερώνει, για να σας ξυπνήσω». Σηκώθηκα και το 'κλείσα εγώ. Την αυγή μού φώναξε... Καθότανε στο παράθυρο και κοιτούσε από μια χαραμάδα. «Ξύπνα...» λέει «τον κύριο, για να πάμε στ' αμπέλι μας». Ότι έπαιρνε να φέξει... Του είπα πως είναι πάρα πολύ νωρίς για σας... Σηκώθη και κάθισε στην πόρτα της κάμαράς σας και κοιτούσε στενοχωρημένος που ξημέρωνε ολοένα και δε σας ξύπναγα.

- Ο καημένος ο Θανάσης!...

Φτάσαμε στ' αμπέλι.

- Ω! είναι πολύ χαρούμενος ο Θανάσης...
Ο τρελός στεκότανε σιμά μας ή μας κλουθούσε με την τρέλα του - τα γέλια.
- Ξέρετε... μου είπε η κόρη, αυτό τ' αμπέλι το ανάστησε ο Θανάσης... Ήτανε προ τρία χρόνια χερσοτόπι, πέτρα ακατάλυτη. Δούλευε μήνες...
- Μα! δείτε τον πώς χαίρεται;!
Ο τρελός στεκότανε με την τρέλα του, δίχως καμιάν εκδήλωση χαράς ή ευχαρίστησης... Ωστόσο είπα κάνοντας τον θαυμασμένο:
- Αλήθεια! Ο Θανάσης έκανε τούτο τ' αμπέλι...!; Το φύτεψε ο Θανάσης... και τούτο το μοσχάτο...;
- Όλα!... Όλα!...
- Μπράβο!...
Κι ο τρελός γελούσε.

Από κείνη τη μέρα, μπορώ και ξανοίγω κι εγώ, μέσα στην τρέλα του Θανάση, τη χαρά του.

Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΙ του ζωγράφου τη μεγάλη ζωγραφιά:

«Δέντρα ανθισμένα... Ήλιος και λουλούδια στα πράσινα χαλιά... Νερά τρεχούμενα... και φόντο, ο πιο γαλάζιος ουρανός. Μα κάτι λείπει... Λείπει, στο κέντρο της εικόνας, μια ξανθή-αέρινη Κερά, που να δηλώνει την Ανοιξιάτικη Ψυχή... Λείπει το παν!...».

Δεν είδε δυο πεταλούδες που παιχνιδίζουν στη φωτεινή μεριά της ζωγραφιάς, ούτε δυο πουλάκια που ζευγαρώνουν στη σκιά!

ΦΩΝΕΣ

ΑΥΓΗ

Το τραγούδι της θάλασσας σ' ένα οπάλινο όστρακο.
- Τί λέει αυτό το τραγούδι;
Κάποια, σα να μου το λέει στην ψυχή, κάποια που είναι από καιρό μακριά,
πέρα απ' τη ρόδινη θάλασσα.

ΜΕΣΗΜΕΡΙ

Το βουητό της θάλασσας σ' ένα οπάλινο όστρακο.
- Τί λέει αυτό το τραγούδι;
Κάποια, σα να μου το λέει στην ψυχή, κάποια που ήρθε από μακριά, πέρ'
απ' τη μαβιά θάλασσα.

ΒΡΑΔΥ

Η αντάρα της θάλασσας σ' ένα οπάλινο όστρακο.
- Τί λέει αυτή η αντάρα;
Κάποια σα να μου το λέει στην ψυχή... κάποια που στέκει σιμά μου σιωπών-
τας.

ΤΟ ΔΑΣΟΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟ πέζεμα στο ξέφωτο του σιωπηλού δάσους. Λόγια κρέμονται
στον αέρα. Πέφτουν ένα ένα στην ψυχή μου. Θα τα κάνω κομπολόι.

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟ πέζεμα στο ξέφωτο του σιωπηλού δάσους. Ημέρεψε η ψυχή
μου. Ακρουμένουμε τ' ακούσματα - λογής λογίων σουρίσματα και θροϊσματα.
Θα τα κάνω κομπολόι.

ΖΩΓΡΑΦΙΑ

ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟ πέζεμα κάτω απ' τον πράσινο θόλο του σιωπηλού δάσους.
Ανοίγουνε μικροί φεγγίτες και περνάνε λίγες αχτίδες, που γράφουν κάτω κά-
μποσες χρυσές πεντάλφες. Θα τις κάνω κομπολόι.

Η ΠΑΛΑΙΑ ΕΡΩΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΠΟΨΕ οι γριούλες πέφτουνε σε μακριές σιωπές. Λίγα λόγια, και πάλι σιωπή.

Μια ασήμαντη αφορμή ανέβασε την παλιά ιστορία – που η κάθε γριούλα φυλάγει στο βάθος του θυμητικού της – και κάτι γλυκό κι απαλό ξαναζεί στις παγωμένες τους καρδιές.

Οι γριούλες πέφτουνε σε μακριές σιωπές, γιατί η καρδιά δεν ξανοίγει στη ζεστασιά της εμπιστοσύνης, για να διηγηθεί «την παλιάν ερωτική ιστορία...».

BLASÉ

ΟΤΑΝ πια τανύθηκαν τα μέλη του σ' όλα τ' αγωνίσματα του πένταθλου, όταν πια έκρουσε όλες τις τανυμένες χορδές της λύρας, κι ήπια από λογής κύπελα, κι εκέρδισε «δόξαν και πλούτον πολύν», ορέχτηκε την αποκατάσταση που υπόσχονταν η καινούργια φιλοσοφία, που έφεραν στον τόπο ιντιάνοι φακίρηδες – γέροι που δεν είχαν ποτέ νιάτα κι αναμνήσεις.

Οι σοφοί δεν μπορούσαν να του πουν, κι οι ξένοι φακίρηδες δεν μπορούσαν να του ξηγήσουν πώς θα κατόρθωνε να βυθιστεί στη Νιρβάνα.

Τέλος, στο συμπόσιο μια νύχτα, ένας σοφιστής, μασώντας μαρουλόφυλλα, είπε:

– Αν σου ήταν βολετό, να χωρίσεις το θείο της οντότητάς σου από την ύλη;...

Αν ήταν βολετό, ν' αφαιρέσεις το περίσσεμα της ψυχής...

– Αν σου ήταν βολετό, αντίκοψ' ένας γλύπτης, που πολλή ώρα κοίταγε στοχαστικά τα γυμνά μέλη του σύγκλινο του έφηβου... αν σου ήταν βολετό, απορρίχνοντας τη σάρκα, με το υπόλοιπο να πλάσεις το θεό... Έτσι, καθώς απορρίχνουμε σε χαλίκια και σκόνη το περίσσεμα του μαρμάρου, για να βγάλουμε τη θεία μορφή...

– Αν ήταν βολετό, εμουρμούρισε μια εταίρα, που γυρμένη στο τρίκλινο έτριβε με τις παλάμες τις ρώγες των βυζιών της. Αν ήταν βολετό, νεκρώνοντας τις αισθήσεις...

Κι ο θαλερός γέρος – που έκρουε πάντα στα συμπόσια τη λύρα και τραγούδαε τον έρωτα και το κρασί – πλησίασε τον άρχοντα και του μίλησε σιγανά, πνίγοντας ένα πονηρό χαμόγελο:

– Δώσε το κισσοστεφανωμένο σου κύπελο στον νέο κεραστή να το γιομίσει ξέχειλα, και με τα ρόδα στην κεφαλή, από τη σάλα του συμποσίου, που – με

το συμπάθειο, άρχοντα, – η πλήξη σου απόψε τη βαραίνει, πέραν στη σάλα των τροπαίων και των στεφάνων, των παλιών σου θριάμβων.

Αντίκρου στο σωρό του χρυσαφιού σου, που σπιθοβολά, και τριγυρισμένος απ' τα λογής σημάδια που στ' ανηφόρι της ζωής σου μάζωξες για θυμητάρια συγκινήσεων – με το συμπάθειο, άρχοντα, – που πια δε δοκιμάζεις... λύγα τα γόνατά σου στα δαφνένια ξερόκλαδα – και στα ξεροκλάδια της ελιάς και της μυρτιάς. Σήκωσε τα χέρια προς τα πάνω – προς τον ουρανό ύψωσε τα χέρια – και τα μάτια σου να κοιτούν στο χρυσάφι – στο χρυσάφι σου, που θα φλογώνει αντιφεγγίζοντας τις δάδες.

Κι αν κατορθώσεις, άρχοντα, να κοιμήσεις τη σκέψη σου και να τυφλωθείς για τα υλικά... δοκίμασε, άρχοντα! Κι εγώ – αν ορίζεις – παίρνω τη θέση σου στο τρίκλινο, και κρούοντας τη λύρα, δίνω το σύνθημα της ευθυμίας.

Και ο άρχοντας... έδωσε το κύπελό του στον κεραστή, κι από τη σάλα του συμποσίου μπήκε στη σάλα των τροπαίων και των στεφάνων.

Πολλή ώρα, γονατιστός στις δάφνες του, με τα χέρια σηκωμένα κατά τον ουρανό και τα μάτια ανοιχτά προς το χρυσάφι, προσπαθούσε να κοιμήσει τη σκέψη του... και να τυφλωθεί... για τα υλικά!

Μάταια!

Κι αν για μια στιγμή ναρκώνονταν η σκέψη του, και η αχτίνα των ματιών του σταματούσε στο μεταξύ διάστημα, έτριζ' ένα ξερόκλαδο, ένα ξερολούλουδο, και τα βλέμματά του γυρίζαν στ' αντικείμενα γύρω, κι η σκέψη ταξίδευε στον ήλιο και στην ομίχλη των αναμνήσεων.

Όταν άκουσε τη λύρα να κρούει... πήγε στην εύθυμη σάλα... ζήτησε το κισσοστεφανωμένο, ξέχειλο ποτήρι από τον κεραστή, κι είπε:

– Με ειρωνεύτης. Ανακρέων;!

Είπε και στις δούλες:

– Ακαμάτρες!... στη σάλα των τροπαίων είναι μια αράχνη στη γωνιά, και παντού ακαταστασία και κορνιαχτός!

Κι ο κιθαρωδός – χωρίς ν' απαντήσει στην ερώτησή του – είπε:

– Είναι κι εδώ αράχνες, άρχοντα, και τα πορφυρά σκεπάσματα των τρίκλιων είναι χρεία να καινούριωθούν, γιατί, αλήθεια... πολύ ξεθώριασαν.

ΑΜΠΕΛΟΣ

Τα γέριχα κούτσουρα, με τις τραγικές στάσεις, ντυθήκανε τον νέο, πράσινο μανδύα της διονυσιακής χαράς.

Απλώνουν λαχταριστές, όλο νιάτα, οι λιολουσμένες κληματίδες.

«Η άμπελος κυπρίζει». Χαρά Θεού!

Δροσολογάει το στόμα ο γλυκός καρπός.

Του τρύγου το τραγούδι ακούεται παντού.

Γιομίζει τον αέρα η μυρουδιά που βγαίνει απ' τους ληνούς.

Στραγγίζουν στο κατώγι το νιο κρασί. Μετρούνε το περισσευούμενο παλιό.

Γιομίζουν τα ποτήρια ξέχειλα...

...«και οίνος ευφραίνει καρδιάν ανθρώπου...»

λένε πριν πιούνε, και γελούν.

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΤΡΕΛΟΥ

ΜΠΑΙΝΩ σ' ένα περιβόλι.

Μια μηλιά!

Μήλα φορτωμένη μια μηλιά – πλάι σε μια ροϊδιά!

Ροϊδια φορτωμένη μια ροϊδιά.

Κόβω μήλο... μα κοιτάζω κι ένα ρόδι σκασμένο που χασκογελά!

Πώς χασκογελά!;

Θέλω μήλο!;

Θέλω ρόδι!;

Το μυαλό μου, νυχτωμένο, δε μιλά· μα η καρδιά μου και το μήλο και το ρόδι
λαχταρά.

Κόβω μήλα... Κόβω ροϊδια... τραλαλά!, τραλαλά!

Η καρδιά μου και τα μήλα και τα ροϊδια λαχταρά.

ΚΑΜΠΑΝΙΣΤΗ ΟΜΟΡΦΙΑ

ΠΡΕΠΕΙ να είναι τρελός, είπε, γιατί ξετρέχοντας ένα πανώριο – καθώς άκουσα να λένε – κορίτσι, έλεγε: «Είσαι ένα χρυσό κουδούνι...! Είσαι ένα χρυσό κουδούνι...!».

– Αλήθεια! Πρέπει κανείς να είναι πολύ τρελός, είπα, για να λέει σ' ένα πανώριο κορίτσι: «Είσαι ένα χρυσό κουδούνι...!».

Είδαμε, μια μέρα, το πανώριο κορίτσι... κι εγώ... Θεέ μου!... είπα: «Είναι ένα χρυσό κουδούνι!... Καλύτερα: μια χρυσή αναστάσιμη καμπάνα...!».

- Είμαι τρελός;!
- Όχι!...

Πόσο της μοιάζει, δε χρειάζεται να το πω σ' όσους την είδαν... Και στους άλλους... τί θα μπορούσα να πω, για να τους δώσω μιαν ιδέα της ομορφιάς που αχτιδοβολάει τη χάρη και τη γοητεία της;... Τη γοητεία π' απλώνεται ολούθε, σαν της αναστάσιμης καμπάνας τα ήχινα στεφάνια, που κάνουν την καρδιά μας ν' αντιδονάει!...

ΜΕΦΙΣΤΟ

Είδα εγώ τον Μεφιστό να κοιτά μια πολύχρωμη φυσαλίδα και να γελά και να γελά... και να λέει:

- Είναι η μακαριότης μιας φτιασιδωμένης μεσόκοπης κυρίας, που η σιλουέτα της «διαγράφεται» τώρα στις πορφυρές ταπετσαρίες κάποιας αρχοντικής αίθουσας, που άφθονα άνθη έζησαν και πέθαναν, νοσταλγώντας την πρασινοζωή του κήπου. Τιρίζουν, ακόμη, τα βιολιά στη διπλανή αίθουσα, και στο παρκέτο γλιστρούν, ακόμη, πολλά... λουστρινένια και ατλαζωτά σκαρπινάκια· και η κυρία αυτή, που πιστεύει πως θα 'χε τα περισσότερα δικαιώματα για το «χρυσό μήλο», μεθυσμένη από επιτυχίες, βγαίνει και πάει στη φωτολουσμένη αίθουσα, ενώνοντας την πολύχρωμη λάμψη της με τη λάμψη των πολυφώτων (που αρχίζουν να θαμπώνουν από το γαλάζωμα της αυγής), και τα βαριά της μύρα με τις τελευταίες πνοές των πεθαμένων λουλουδιών.

Θέλει να δει στο κρύσταλλο αν οι μπούκλες των μαλλιών της έχουν ακόμη τη σερπετάδα που τους έδωσε το σίδερο του κομμωτή. Αν στέκει ακόμη η δροσερότητα των χρωμάτων, που το πούπουλο και τα λογής πινέλα δώσανε στο πρόσωπό της· και - από πεποίθηση στην ομορφιά της - να ριφοκινδυνέψει σε μια σύγκριση με την πεθαμένη, τώρα πια, ομορφιά των ρόδων - των ρόδων που οι άνθρωποι τόσοσπλάχνα κόβουν, για να στολίσουν με την πρόσκαιρη χάρη τους την ασχήμια της ζωής τους!...

Είδα τον Μεφιστό να κοιτά μια πολύχρωμη φυσαλίδα και να γελά... και να γελά... και να λέει: Νά η μακαριότης μιας μεσόκοπης φτιασιδωμένης κυρίας...

Ο ΑΝΘΩΝΑΣ ΤΗΣ ΚΕΡΑΣ ΠΟΥ ΠΕΘΑΝΕ

ΚΟΙΤΑ τί τρισμακάριστη χλοεράδα κι άνθιση στον βορινόν ανθώνα, που μ' επιδεξιούνη και στοργή τον φρόντιζε η Κερά που μαράθηκε και πέθανε – γύρισε χρόνος – μη μπορώντας να επιζήσει στην απώλεια της αγάπης της:

Οργά η φυτική ζωή, μεθυσμένη από χλωροφύλλη και χυμούς.

Σημάδια υγείας: οι χίλιες αποχρωμίες του πράσινου, τ' άνθινα χαμόγελα και το βουητό των μελισσών.

Στο νοτερό ισκιοτόπι: τα υδρόχαρα πολυτρίχια κι οι φτέρες με τα ζουμπούλια φρίσσουν μέσα στη μενεξεδένια άχνα του ίσκιου.

Στο ξέφωτο: τα ηλιόχαρα λουλούδια ακούουν εκστατικά το τραγούδι που φωναχτά ψάλλουν τα κόκκινα ρόδα...

Η βασίλισσα ροδοσιά – η εκατόφυλλη – μοιράζει καταδεχτικά χαμόγελα παντού, ενώ από κάτω και γύρω, ώσπου φτάνει ο μενεξεδής ίσκιος της – όπως κι α γυρίσει ο ήλιος – μαργαρίτες κοντοστέλεχες χαμοζούν – στρατός αραδιασμένος κάτω απ' της βασίλισσας ροδοσιάς τη μενεξεδένια σημαία – με λαχτάρα του φόβου και του τρόμου μη μαδηθούν άπονα, για ν' απαντήσουν σε μυστική ερώτηση· κι ωστόσο, καλόγνωμες χαρίζουν πάντα ελπίδα.

Τα χρυσάνθεμα – εξωτικά, πολύχρωμα – στρεβλώνουν τα πέταλά τους, για να χουφτιάσουν τη μυρωμένη ανάσα των μενεξέδων. Φοβισμένοι ανασαίνουν κάτω στις φυλλωσιές τους, μην τους δει και τους φιλήσει μια παιχνιδιάρη ηλιαχτίδα που, γλιστρώντας στο πράσινο χαλί, κοροϊδεύει το λιοστρόφι, που κάποτε καυχήθηκε πως μοιάζει του ήλιου.

Ένας κόκκινος κρίνος – με σαρκώδικα πέταλα σαν της λάγνας γυναίκας τα χείλη – προκαλεί σε ασέλγεια μιαν τρεμοπετούμενη πεταλούδα χρυσοκίτρινη, που ερωτοτροπεί μ' εκείνο τον άσπρο κρίνο εκεί.

Μια γαζία – φορτωμένη χρυσά σβολαράκια – βρίσκεται πάνω στον πυρετό της άνθισής της.

Μια πασχαλιά – γιομάτη άνθινες φούντες – καλοδέχτηκε την άνοιξη.

Μια φοινικιά – με πεταχτήν ορμή στα ύψη – διαλαλεί την ευδαιμονία του ανθώνα.

Ο πριαπιστής κισσός – ζητώντας νέους έρωτες, απλώνει παντού... – σκαλώνει σε κάθε μεστωμένο κορμό, ανοίγοντας ερωτιάρες αγκαλιές.

Το κάθε τι εδώ, ιδιαίτερα στην κλίση του, και το σύνολο: μια εντύπωση ζωής ριγμένης σε πυρετώδικον οργασμό. Ζωή καρπερή, δοσμένη σ' έρωτα, ανοιχτή στην αγαθή περίσταση, κι έτοιμη να δεχτεί κάθε γόνιμο σπόρο.

Τέτοια είναι η γλοεράδα και η άνθιση στο βορινό ανθώνα, κι ωστόσο η Κερά, που μ' επιδεξιότητα και στοργή τον φρόντιζε, μαράθηκε και πέθανε – γύρισε χρόνος – μη μπορώντας να επιζήσει στην απώλεια της αγάπης της!

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΗΣ ΡΕΖΕΝΤΑΣ

Ο ΗΛΙΟΣ δεν βλέπει το φτωχικό μας σπίτι, και μια ρίζα ρεζεντά που είχα, φορτωμένη μπουμπούκια, μαράζωσε κι άρχισε να κιτρινίζει. Μια μέρα τη σήκωσα στην αγκαλιά μου και τηνε πήρα έξω, εκεί που πάνε οι παραμάνες τα παιδιά, και τη σεργιάνισα στον ήλιο.

Αν δεν έκανα αυτό, δε θα 'βλεπα το χρώμα των λουλουδιών της.

Τώρα... λογαριάζω το θάνατο της ρεζεντάς μου με τις άλλες λύπες της ζωής μου.

ΑΝΘΟΡΡΟΗ

ΩΣΤΟΣΟ την κατάφερε ο πλάνος: τη νύχτα θ' ανταμωθούν στις ροδοιές.

Ήτανε μια στρυφνή νύχτα. Ολημερίς, λαύρα αψιά ξεζούμιζε τα φυτά, και τώρα (σπάνιο πράμα για τον τόπο μας) ασάλευτα όλα· μάταια προσπαθούνε να πάρουν μια βαθιάν αναπνοή. Οι αύρες λες και κρατάνε κακόβουλα την ανάσα τους, για να πνίξουνε την πλάση.

Ανταμωθήκανε στις ροδοιές:

– Τί ελεεινός καιρός!... Φωτιά!

– Θάνατος!

Και τα στρουθιά στ' ακρόκλωνα – ψυχούλες πνιγμένες – τινάζουν τις φτερούγες τους, ξεφτίζουν την ατμόσφαιρα:

– Τί ελεεινός καιρός!

Στο φράχτη ένας κόρακας – ξεστρατισμένος στρατοκόπος – ρίχνει μονότονη στριγγιά κραξιά:

– Θάνατος!

Δίνουνε τα χέρια.

– Να 'παιρνε να φυσούσε έν' αεράκι δροσερό!

– Αχ, να φυσούσε!
Και τα φύλλα – μαζεμένα στα κλωνάρια – μύρια ζευγάρια χέρια σταυρωμένα σε δέηση βουβή:

– Να 'παιρνε να φυσούσε έν' αεράκι δροσερό!

Και τα ρόδα – γυρμένα προς τη γης – αγνά κεφάλια σκυμμένα σε κατανοητική παράκληση:

– Αχ! να φυσούσε!

Ενώνουνε τα χείλη τους σε δυνατό, ηγερό φίλημα κι ανοίγουν την αγγάλη τους σε σφιχτό αγγάλιασμα.

– Ωχ! φωτιά!

– Θάνατος!

Και μ' αυτούς, και τ' άλλα που αναπνέουνε και ζουν – πουλιά και δέντρα:

– Φωτιά!... Θάνατος!

Φιλιά και χάδια κι άλλα παιχνίδια.

– Να 'παιρνε να φυσούσε έν' αεράκι δροσερό!

– Αχ! να φυσούσε!

Μάταια παρακαλούν και δέονται όλα τα πράγματα:

«Να 'παιρνε να φυσούσε έν' αεράκι δροσερό».

«Να φυσούσε!».

Έγιν' ανάγκη όλα να σκύψουν και να νικηθούνε σε τούτη την περίσταση.

Τα ρόδα αφήνουνε τα πέταλά τους να πέσουνε στη γης.

Τα στρουθιά τινάζουν τις φτερούγες τους και πέφτουν τα φτερά στο χώμα.

Όλα σκύβουνε. Όλα νικούνται.

– Γυναικούλα μου!

– Χρυσέ μου!

Και το λευκό ρόδο της παρθενιάς της έρρεψε στην αμαρτωλή αγγάλη του πλάνου.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΑΘΕ πρωί, πάνω στο τζάκι στο μάρμαρο, εφάνταζε ένα μπουκέτο από μυρωδάτους μενεξέδες.

Όταν ξυπνούσε η Μαρί, έτρεχε, τους μυριζότανε, τους έλυνε και τους έβαζε στο γυαλί με νερό. Κάρφωνε και στο στήθος της λίγους.

Τ' απόβραδο ερχότανε ο Κώστας, ο κύριος Κώστας, που έστελλε τ' όμορφο μπουκέτο.

Όλοι στο σπίτι τον θωρούσανε με μεγάλη τους ευχαρίστηση. Ρωτούσε για τη Μαρί και καθότανε στο μεγάλο κεντητό κάθισμα.

Η Κυρά τού μιλούσε γλυκά - χαϊδευτικά. Σ' όλους μιλούσε με καλοσύνη η Κυρά, σαν ήτανε μπροστά ο κύριος Κώστας.

Η Μαρί έμπαινε στη σάλα ύστερ' από λίγο - πρώτα κοιταζότανε στον καθρέφτη και, μπαίνοντας, έκανε ένα: α!... λες και δεν το 'ξερε πως ήτανε μέσα ο κύριος Κώστας.

Καθότανε κοντά του, του έλεγε «ευχαριστώ για τα όμορφα λουλούδια»... τα έπαιρνε με το γυαλί και κάμνανε για τα λουλούδια κάτι κουβέντες... σα να ήτανε πράματα ζωντανά.

Ερχότανε ο Κύριος, όλοι... και μιλούσανε για ένα σωρό πράματα.

Η Μαρί, όλη την ώρα κοντά του.

Ο κύριος Κώστας μιλούσε πιο πολύ.

Τον αφήνανε να μιλεί πιο πολύ, και όσα έλεγε τα βρίσκανε σωστά.

Μια νύχτα - και ύστερα γινότανε συχνά - η Μαρί δεν παρουσιάστηε παρά για να του πει την καληνύχτα. Το πρωί οι μενεξέδες μείνανε όλη μέρα στο μάρο, και το βράδυ η Κυρά, έτσι, άλυτους, τους έβαλε στο γυαλί δίχως νερό.

Μια νύχτα - και ύστερα γινότανε συχνά - οι περισσότερες απ' τις κουβέντες του κυρίου Κώστα βρεθήκανε απίθανες, εγίνανε συζητήσεις και όλοι τού αρπάζανε το λόγο.

Η Κυρά μάλωνε σ' όλους.

Μια μέρα... από τ' όμορφο γυαλί ξεγέρονε μαραμμένοι μενεξέδες τριών ημερών.

Ήταν οι στερνοί μενεξέδες που 'χάρη το γυαλί.

Ο κύριος Κώστας δεν έστειλε πια μενεξέδες.

Το γυαλί έχασκε άδειο, ώσπου μια μέρα τσακίστη και ξεχάστηκε.

Ο κύριος Κώστας ερχότανε πάντα, μα συχνά, βυθισμένος στο μεγάλο κεντητό κάθισμα, φυλλομετρούσε ζωγραφισμένα βιβλία.

Μια νύχτα... κάτι παράπονα... δε θυμάμαι... όχι, δεν κατάλαβα ποιος από τους δυο παραπονιότανε.

Την άλλη νύχτα, στο μεγάλο κεντητό κάθισμα δεν κάθισε κανείς.

Ο κυρ Κώστας δεν ξανάρθε.

Το μεγάλο κεντητό κάθισμα έμεινε άδειο.

ΟΙ ΞΕΘΩΡΙΑΣΜΕΝΟΙ ΚΑΠΑΤΣΟΙ

ΔΥΟ σύντροφοι κάθονται στο καφενείο. Κοιτάζονται μεταξύ τους σιωπηλοί, μελαγχολικοί. Ο καθένας βλέπει την κατάντια του στην κατάπτωση του άλλου.

Είναι παλιοί σύντροφοι. Είναι πολλά χρόνια που ταιριάζανε, και συνταιρια-

σμένοι μπαίνανε σ' αυτό το καφενείο, μ' ένα αίσθημα παρόμοιο με την περηφάνια των δυνατών αλόγων που, ζευγαρωμένα στο ίδιο άρμα, μπαίνουνε στο στάδιο.

Μπήκανε πολλές φορές εδώ. Καθίσανε πολλές φορές εδώ, έτσι αντικριστά, σχεδιάζοντας θριάμβους. Πόσον καιρό μπαίνοντας εδώ κοιτάζανε τους γνοιασμένους νοικοκυραίους – πελάτες του συνοικιακού καφενείου – μ' έναν αέρα σα να είχανε κατακτήσει τον κόσμο!

Τώρα είναι ξεθωριασμένοι, και βλέπει ο ένας την κατάντια του στην κατάντια του άλλου.

Πώς πέρασε ο θριαμβευτικός καιρός!

- Πες τίποτις, σύντροφε.
- Ναι!... Ναι!...
- Πού 'ν' η νιότη, πού 'ν' η λεβεντιά...;
- Ναι!... ναι!...

Παρατηρούν, εκεί σιμά, ένα νέο παλληκάρι. Η παλληκαριά ήτανε σαν κοιμισμένο λιονταρόπουλο και σήκωσε μέσα τους το φθόνο – το φθόνο της πρόωρα ξεθωριασμένης καπατσοσύνης. Μιλήσανε μεταξύ τους λίγα μοχθηρά λόγια «εις βάρος» του νέου, και βρεθήκανε σύμφωνοι να σηκωθούνε να τον δείρουν! Να ταπεινώσουνε αυτοί, οι ξεθωριασμένοι καπάτσοι, ένα παλληκάρι, τους ήταν μια επιταχτική ανάγκη πια.

Σηκωθήκανε.

Ολάκαιρη η ύπαρξη του νέου ήτανε μια πρόκληση. «Έχω τη νιότη!... Έχω το μέλλον!...».

Αρχίσανε να το χτυπούν. Το παλληκάρι αντιστεκόταν στις γροθιές τους, ώς τη στιγμή που τον ρίξανε κάτω με την τρικλοποδιά.

«Τονε δείρανε σκληρά, οι χαμένοι!». Αυτή ήταν η εντύπωση των γνοιασμένων νοικοκυραίων, πελατών του συνοικιακού καφενείου. Μα εμείς ας σημειώσουμε αυτό: «Ποτές μας δεν είδαμε αξιοπρεπέστερο παράστημα από αυτό το δαρμένο, το τσαλαπατημένο κορμί! Ποτές πιο περήφανο από το σπασμένο αυτό μέτωπο, ούτε πιο χαρούμενο σκίρτημα λεβεντιάς από το ζύπνημα του νέου λιονταριού».

Κι αφού για τους ξεθωριασμένους καπάτσους ανοίχθηκε ο λόγος, ας σημειώσουμε πως: Ποτές δεν είδαμε οικτρότερους ανθρώπους απ' αυτούς που ταπεινώθηκαν, γιατί γνωρίσανε ολάκερο τον ξεπεσμό τους από το τρίξιμό τους στην πάλη και την αχαμνοσύνη της γροθιάς τους απάνω στο σφιχτό κορμί του νέου παλληκαριού.

ΟΙ ΝΤΟΠΙΟΙ

ΕΜΕΙΣ είμαστε οι ντόπιοι. Ζήσαμε πάντα μέσα στον κύκλο που κάνει ο ορίζοντας της έρημης θάλασσας και του έρημου κάμπου.

Μια βαρκούλα, που φέρνει βόλτες στην απέραντη γαλάζιαν έρημο, για μας δεν είναι μονάχα μια εικόνα.

Ξέρουμε τ' όνομά της και τ' όνομα του νοικοκύρη της, ξέρουμε πως παρακαλάνε και πως βλαστημάνε οι άνθρωποι που είναι μέσα· τέλος, ξέρουμε πως είναι μια φαράδικη βαρκούλα που πλανιέται στη θάλασσά μας, πέρ' απ' το μουράγιο, ως τη μακριά-μονότονη γραμμή του ορίζοντα.

Είμαστε οι ντόπιοι...

Όσους καλημερίζουμε και καλησπερίζουμε στις στρατες, κι όσους συναντούμε στην εκκλησιά ή στο καφενείο, δεν είναι για μας τ' ανθρωπομέτρι αυτού μονάχα.

Ξέρουμε και πόσους ξενιτεμένους έχει το κάθε σπίτι, και ξέρουμε ακόμη πόσους το κάθε σπίτι έχει κάτω από το χώμα, θαμμένους.

Είμαστε οι ντόπιοι...

Μια κοκκινομαντιλούσα γυναίκα, που στο νιοθερισμένο χωράφι σκύβει - σηκώνεται με το κόκκινο κεφαλομάντιλο ανεμιστό, για μας δεν είναι μονάχα μια εικόνα.

Ξέρουμε πως είναι μια κοκκολογίστρα. Ξέρουμε ποια φτώχεια την αναγκάζει να πλανιέται πέρ' από το χωριό, πέρ' από τη μακριά-μονότονη γραμμή του ορίζοντα, μαζεύοντας τ' απομεινάρια του θέρου.

Είμαστε οι ντόπιοι...

Ο κάμπος, πράσινος ή ξανθός, γιομάτος ή άδειος, για μας δεν είναι μονάχα μια πλατιά εικόνα - πράσινη ή ξανθιά - κλεισμένη μέσα στον ορίζοντα.

Ξέρουμε πως είναι ένας κάμπος, κομμένος σε μικρά και μεγάλα μερτικά, ξέρουμε τ' όνομα του νοικοκύρη του κάθε μερτικού, ποιος το 'χει «μοίρα πατρογονική» και ποιος το 'χει «μοίρα αγοραστή». Ποιο είναι χρεωμένο και ποιο είναι ελεύτερο. Πόσα στόματα τρέφει το ένα και πόσα το άλλο μερτικό. Ποιο μερτικό είναι για να περάσει σε «κατευθείαν» και ποιο σε «πλάγιον» κληρονόμο. Τέλος, ξέρουμε πως είναι ένας κάμπος που η ορμή του πάει πολύ πέρα από τη γραμμή που κλείνει ο ορίζοντας.

Είμαστε οι ντόπιοι, ξέρουμε με τ' όνομά του τον καθένα που ζει μέσα στον κύκλο που κάνει ο ορίζοντας της έρημης θάλασσας και του έρημου κάμπου. Ξέρουμε πως ήθελε ο καθένας να φτιάξει τη ζωή του· και ξέρουμε πως η ζωή

έφτιαξε όπως ήθελε τον καθένα – τον καθένα που ζει μέσα στον κύκλο που κάνει ο ορίζοντας της έρημης θάλασσας και του έρημου κάμπου.

ΑΦΘΟΝΙΑ

ΣΚΥΜΜΕΝΗ στο μικρούλικο μνήμα, δεν είχε πια δάκρυα η μάνα και για το σωρό το χώμα, που υψώθηκε τώρα, κανονικό-συγυρισμένο, από τα φτυάρια των νεκροθαφτών.

Οι βρύσες των ματιών στροφέψανε <στερέψανε;>, και μονάχα στη φωνή της ήτανε τα δάκρυα.

– Ωιμέ, τη σκύλα!... ούτε το γάλα μου το χόρτασες ούτε τα δάκρυά μου...

Παραστεκόμενοι – οι συγγενείς και οι γείτονες – συμπονετικοί, λέγαμε μάταιες παρηγοριές:

– Φτάνει πια!... φτάνει πια!...

Μα τα μοιρολογήματα πέφτανε στο σωρό το χώμα, καθώς αναβροχιάς αδρό χαλάζι.

– Ωιμέ τη σκύλα!... δε χόρτασες το γάλα μου, δε χόρτασες τα δάκρυά μου...

Παραστεκόμενοι λέγαμε μάταιες παρηγοριές:

– Φτάνει πια!... φτάνει πια!...

Μα νιώθει το γάλα, η μάνα, να της μουσκεύει τα στήθη. Ξεθηλακώνει το βυζί, τ' αρμέγει και ραντίζει το σωρό το χώμα – υψωμένο κανονικά, συγυρισμένο από τα φτυάρια των νεκροθαφτών.

Παραστεκόμενοι λέγαμε μάταιες παρηγοριές:

– Φτάνει πια!... φτάνει πια!...

Μα η μάνα δίνει γλυκιές παραγγελιές:

– Κηπάρι να κάνετε το μνηματάκι, και για νερό ας μη γενεί φροντίδα. Καθώς το γάλα τώρα, θα μου κατέβουν ύστερα τα δάκρυα κρουνοί, και θα 'ρχουμαι να το συχνοποτίζω.

ΠΩΣ ΠΙΑΝΕΤΑΙ Η ΑΤΣΙΓΓΑΝΙΚΗ ΨΥΧΗ

ΈΝΑ τσιγγάνικο караβάνι, αργοπορημένο το φθινόπωρο στα ορεινά, κατέβαινε βιαστικό να ξεχειμωνιάσει στον κάμπο.

Στο βιαστικό πέρασμά του απ' ένα λιβάδι, είδε τόπον απάνεμο, που μπο-

ρούσε ν' απαγκιστεί όλο το χειμώνα, και σταμάτησε. Μάλιστα εκεί ήταν κι ένα ξέσκεπο πετρόχτιστο σπίτι, και ρίχτη γνώμη πως θα 'ταν εύκολο να του κά-
νουνε σκεπή· μα ο γεροντότερος είπε πως δεν ήταν της γνώμης να γίνει αυτό,
κι αντιστάθη.

– Γιατί;!... αφού είν' ευκολότερο από το να μπαλωθούνε και να στηθούν τα
τσαντίρια.

Ο γέρος αντιστέκονταν, κι όταν αναγκάστη να πει το γιατί, είπε πως τα
τσαντίρια, κι αν δύσκολα καταμπαλωθούνε και στηθούν, την άνοιξη εύκολα, και
με καλή καρδιά, μαζεύονται, και το караβάνι παίρνει το δρόμο του... «Όμως,
το πετρόχτιστο σπίτι» είπε «πολύ φοβούμαι μη τ' αγαπήσετε και σας σκλαβώσει
άνοιξη-καλοκαίρι».

Μια γριά τσιγγάνα τού είπε σιγανά:

– Λες να πιάνεται από τόσο μικρό πράμα η ατσιγγάνικη ψυχή!;

Κι ο γέρος λέει:

– Κοίτα την όμορφη Ζεφύρα!... Δεν ήταν πάντα το μπροστάρι στα ταξίδια
μας;... Ε!... ματώσανε τα νύχια μου στο μπράτσο της για να τηνε τραβήξω, αυτή
τη φορά, μαζί μας!... κι η αιτία ήταν μια ρίζα βασιλικός που φύτεψε και φρόν-
τιζε, πλάι στο τσαντίρι της, στη γης!...

ΤΟ ΔΙΠΤΥΧΟ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Η ΧΑΡΑ της ζωής είναι σίγουρα η πιο σπουδαία μέσα σε όλες τις χαρές. Και
η ζωή, είτε παίρνει τη μορφή της ανθισμένης άνοιξης είτε τη μορφή του παγω-
μένου χειμώνα, στο πρώτο επίπεδο της εικόνας είναι πάντα μια βρυσούλα που
ρέει αστείρευτη, κάτω στην ανοιξιτιάτικη χλόη και κάτω στους χειμωνιάτικους
πάγους.

1908-1938

Σημείωση: Το σχέδιο στο εξώφυλλο, η αυτοπροσωπογραφία του Ν. Νικολαΐδη και ο κολοφώ-
νας στο οπισθόφυλλο αναπαράγονται από τη δεύτερη, ολοκληρωμένη έκδοση των πεζών ποιημάτων
Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές, που τυπώθηκε στο Κάιρο αρχές Φεβρουαρίου του 1939 (αν και δη-
λώνεται ότι εκδόθηκε στην Κύπρο το 1938). Όπως σημείωσε ο Ν. Νικολαΐδης: «Το βιβλίο αυτό ανή-
κει στη σειρά των εκδόσεων που ο συγγραφέας βγάξει στην Κύπρο, αδιάφορο αν παρεπίδημος στο
Κάιρο της Αιγύπτου, το τύπωσε στο Τυπογραφείο Π. Φ. Μπαγάνη». Θυμίζουμε εδώ ότι η πρώτη
σειρά εκδόθηκε στην Κύπρο το 1920.

Η κριτική για τις *Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές*

✦ Μ. Π. Νικολαΐδης, «Νίκου Νικολαΐδη: *Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές*», *Ηχώ της Κύπρου*, Λάρνακα, 20.4.1920.

[...] Να το αναλύσωμεν; Αλλά θα ήτο το ίδιον εάν απειρωμέθα να πάρωμεν μιαν τες ακτίνες του ήλιου, για να προσδιορίσωμεν της καθεμιάς τα συστατικά της. Κάθε κομμάτι του έργου είναι και μια ακτίνα του φωτοβόλου ήλιου της ψυχής του συγγραφέως· κάθε σελίδα του και μια φωτοβολίδα του μυαλού του· κάθε εικόνα του και κάθε γραμμή του και από ένας σπινθήρας τού εσωτερικού του είναι. Πώς θα ήτο δυνατόν – νέοι εμείς Προμηθείς – να μεταφέρωμεν το φως αυτό όλον εις τα στενά όρια ολίγων γραμμών, όχι γραμμών κριτικών αλλά ταπεινών γραμμών, απλών μεν αλλ' ειλικρινών συναισθημάτων και εντυπώσεων; [...] Πόσοι κόσμοι κάτω από κάθε γραμμήν, πόσοι ορίζοντες κάτω από κάθε εικόνα! Πώς θα ήτο λοιπόν δυνατόν να τους ξαναϊξώμεν και να τους εξερευνήσωμεν; [...]

✦ Γιάννης Μπέλλας, «Από τη ζωή της τέχνης. Μια χρονιά ελληνικής φιλολογικής κίνησης», *Διώνυσος*, Πόλη, 6 (Απρ.-Μάιος 1920) 30-32.

[...] Το *Γαλάζιο λουλουδί* του Νικολαΐδη κι οι *Ανθρώπινες κι άνηθινες ζωές* που δημοσιεύει στα *Γράμματα* αξίζουν να παρατηρηθούν. [...] Δε θέλω να φέρω καμιά κρίση στο έργο του επίσημη, μόνο αντιγράφω ένα μικρό πεζοτράγουδό του [*«Το ρούδι»*]. Το πετσί, όσο κι αν είναι πολύτιμο, πάντα θα συγκινήσει τον πετσά ή τον κουντουρά ή το λιμοκοντόρο ποιητή (!), για τον τεχνίτη ποιητή τί μπορεί να κάνει; Είναι λυπηρό κι αληθινό το ότι δεν καταλάβαμε το τί αποδιώκουμε. Ποια η ανάγκη να ζητήσουμε με την αντιαισθητική επίδειξη να προξενήσουμε εντύπωση, τη στιγμή που το καθαρό μας αίσθημα μπορεί να μας χρησιμέψει τελειότερα κι ειλικρινέστερα; [...]

✦ [Ανώνυμος], «Νίκου Νικολαΐδη: *Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές*», *Οι Νέοι*, Αθήνα, 7-8 (Μάιος 1920) 188.

[...] Είναι μικρές πρόζες, κάτι ανάμεσα πρόζας και «πεζού ποιήματος»· μια ευγενικιά, λεπτή, μελαγχολικιά ατμόσφαιρα τα περιβάλλει, ένα βαθύ, ποιητικό νόημα κρύβεται κάτω από τις ζωές των ανθρώπων του και των λουλουδιών του· μια απαλή, μυστικιστική συγκίνηση βγαίνει απ' το κομμάτι που η Κυρία κατεβαίνει στον κήπο να κόψει τα δένδρα που θα μαραθούν [...]. Διακρίνουμε ακόμα τον «Καταχτητή», τον «Blasé», το «Προσήλιο σπίτι στο χιονόσκεπο χωριό», τη «Χλωμή κυρία» που ζητά απ' το άπειρο το συμπλήρωμα της υπάρξεώς της, απλές, πικρές, πρωτόγονες αλήθειες, ειπωμένες απλά κι υποβλητικά· ίσως θα τους έπρεπε μόνο κάποιος «κραδασμός» περισσότερο έντονος, ώστε να θίγουν πιο βαθιά. Και ως γλωσσική συνεισφορά εις την δημοτικήν, το βιβλιαράκι αυτό είν' αξιοσημείωτο. Είναι κάτι που μας χρειάζεται πολύ, πολύ, πολύ· καθώς μάλιστα είναι, βγαίνει φυσιολογικά γλωσσικό, φυσικό, αυθόρμητο, ανεπιτήδευτο!

✦ Σάββας Χρίστης, «Νίκου Νικολαΐδη: *Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές*», *Αλήθεια*, Λεμεσός, 29.1.1921.

Για τες *Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές*, το δεύτερο βιβλίο που μας έδωσε ο κ. Νίκος Νικολαΐδης, ό,τι και να πει κανείς λίγο θα είναι πάντα. Λένε πως κάποιος κάποτε να ζωγραφίσει προσπαθούσε του Χριστού το πρόσωπο, μα η λάμψη του διαφορετικό κάθε στιγμή το παρούσάζε, και δυνατό δε στάθηκε να πάρει την εικόνα του. Κάτι όμοιο τρέχει και με το έργο που μιλούμε. Του λυρισμού η λαμπεράδα είναι το χαρακτηριστικό

του, μα τη φύση του μη προσπαθήσεις να τη δώσεις. Διηγήματα, ποιήματα, γλυκά τραγούδια, ζωγραφιές, ό,τι το πεις, θα πέσεις έξω· γιατί μαζί όλα τούτα βρίσκονται, όχι στο σύνολο του τόμου μοναχά μα και στα παραπάνω του κομμάτια, χωριστά καθένα. Και τί όμορφο σε τοσοδά πραγματουδάκια βουνίσιο βάρος να έχει δώσει και να σου λείει τόσα και τόσα, άμα θελήσεις να τ' ακούσεις! [...] Το πιο μεγάλο κομμάτι στον τόμο είναι ο «Όλεθρος». Με μια φράση πριχού ν' αρχίσει μάς θυμίζει τον Wilde. Μας τονε θυμίζει για να δούμε πως η «Σαλώμη» του Καλλιτέχνη μας «δε μοιάζει με τη μητέρα της», τη Σαλώμη του Wilde. [...] Κι όμως, όσο κι αν είναι αλιώτικος του συγγραφέα μας ο πόθος, εμείς δεν μπορούμε να μη δούμε πως «αληθινά είναι της μάνας της κόρη» ή ίσως ακόμη “matre pulchra filia pulchrior” το έργο του. Όχι μοναχά στο όμοιο τέλος, το χορό των Εφτά πέπλων που χορεύει η ηρωίδα τους για να κερδίσει το κεφάλι του Γιοχανάν – το φλογογαπημένο ή φλογομισμημένο – μα και στην ολόγιομη ζωή και την ασύγκριτη τη δύναμη που ζωγραφίζουν, καθένας με τον τρόπο του, την ομορφάδα και τη χάρη του κορμιού του αθρώπου. [...]

✦ Μ. Β. Α(σμανίδης), «Νίκος Νικολαΐδης», *Τα Μυστήρια*, Αλεξάνδρεια, 41 (21.9.1923) 1.

[...] Η γλώσσα του άμεμπτος, το ύφος του θαυμάσιο, οι εικόνες που ζωγραφίζει απαράμιλλες, πλούσιες και βαθυστόχαστες, οι εκφράσεις του αριστουργηματικά διαμαντάκια. Την στιγμὴν που χαράσω τις φτωχές αυτές γραμμές μου έρχεται άθελα στη μνήμη ένα του πεζογράφημα που δημοσιεύθηκε προ καιρού στα *Γράμματα* και είχε την καλοσύνη να μου δώσει ο αγαπητός μας Κος Στέφανος Πάργας: «Όλεθρος». Τέτοια εντύπωση μου έκανε το ανεκτίμητο εκείνο διαμαντάκι ώστε ησθάνθη την ανάγκην να το ξαναδιαβάσω τετράκις και να το αποστηθίσω ακόμη, για να ικανοποιήσω μια ψυχική μου απαίτηση. Και αυτό δεν συμβαίνει μόνον με τον «Όλεθρο». Κάθε γραμμὴ του Νικολαΐδη είναι κι ένας ύμνος στην τέχνη. Κάθε του πεζογράφημα και ολόκληρος θησαυρός. [...]

✦ Γλαύκος Αλιθέρης, «Νίκος Νικολαΐδης», *Νέα Εστία*, Αθήνα, 209 (1.9.1935) 819.

[...] Σε όσους αρέσει, παραλληλίζοντας τους πάντοτε διαφορετικούς ποιητές, να βρίσκουνε μια επίδραση αμοιβαία ή μια συμπτωματικά πνευματική ή κι απλούστατα εξωτερική μόνο συγγένεια, ο Νικολαΐδης στις *Ανθρώπινες* κι *άνθινες* ζωές, ως έκφραση, μπορεί κάπως να θυμίζει τον Amiel των *Φύλλων Ημερολογίου* και πιο συχνά τον Wilde των *Πεζών ποιημάτων*. [...]

✦ Τάκης Φραγκούδης, «Οι ανθρώπινες και άνθινες ζωές του Νίκου Νικολαΐδη» (γρ. Νοέμβρ. 1935), αδημοσίευτο· υπό δημοσίευση στον τόμο Λ. Παπαλεοντίου, *Νίκος Νικολαΐδης ο Κύπριος*, *Αλληλογραφία*, Λευκωσία 2018.

[...] Από τις πρόζες του Νικολαΐδη δεν βγαίνουνε πάντα συμπεράσματα φιλοσοφικά. Ούτε έχουν το πλάτος και τη σκέψη των *Πεζών ρυθμών*. Δεν έχουν ούτε το μουσικό κελάιδισμα που έχουν τα πεζοτραγούδα αυτά του Παπαντωνίου. Είναι όμως γραμμένες σε στιγμή συγκίνησης αληθινής και γι' αυτό και τώρα συγκινούνε.

Η ζωγραφική ειδικότητα του Νικολαΐδη επέδρασε αφάνταστα ευεργετικά πάνω στο έργο του γενικά (διηγήματα, ρομάντζα), αλλά πιο ξέχωρα στες πρόζες του. Κάθε μια απ' αυτές είναι κι ένας πίνακας μεγάλης έμπνευσης. Ξέρει να μας δίνει εικόνες σπάνιες σε πλούτο ομορφιάς και παραστατικότητας. Δεν θα ξεχάσω ποτές την ζωντάνια της εικόνας εκείνης που δίνει στον «Όλεθρό» του για τη Σαλώμη [...].

✦ Τεύκρος Ανθίας, «Νίκος Νικολαΐδης», *Διαλέξεις περί των κορυφαίων κυπρίων φιλοσόφων και πεζογράφων*, Πάφος 1937, σσ. 96-97.

[...] Ό,τι απομένει τώρα είναι να κοιτάξουμε τις μικρές πρόζες του Νίκου Νικολαΐδη. Είν' εκδομένες σ' ένα τόμο με τον τίτλο: *Ανθρώπινες και άνθινες ζωές*, έχουνε όμως δη-

μοσιευτεί και μερικές άλλες σε διάφορα περιοδικά. Μ' αυτό το είδος του λόγου έχουν καταπαιστεί πολλοί. Μόνο δυο όμως έχουν πετύχει οπωσδήποτε: Ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου με τους *Πεζούς ρυθμούς* κι ο Μιχαήλ Ροδάς με τα *Αμαρτωλά*. Στο βιβλίο του Παπαντωνίου βρίσκουμε αρκετά πεζοτράγουδα καλογραμμένα, πλούσια σε λυρισμό. Τους λείπει όμως η φιλοσοφική διάθεση, ο ποιητικός αυθορμητισμός, η συμπύκνωση της ζωής, οι αδρές εικόνες, το χαριτωμένο ύφος, η απαλότητα κι η απλότητα των *Ανθρώπινων και άνθινων ζώων* του Νικολαΐδη. Οι μικρές αυτές πρόζες είτε μοιάζουν με μικρά αλλά ιδιόρρυθμα διηγήματα είτε με σκίτσα απ' τη ζωή είτε με λυρικά παθητικά τραγούδια, που αγκαλιάζουν μόνο μια στιγμή της εσώτερης ζωής του συγγραφέα. Ποικιλία θεμάτων. Πλούτος στην έκφραση. Αδρές πινελιές. Συγκρατημένο λυρικό ξέσπασμα. Ήρεμος στοχασμός. Φυσιολογική ενατένιση των πραγμάτων από μια γαλήνια μοναξιά. Οι *Ανθρώπινες και άνθινες ζωές* μόνο με κάτι αποσπάσματα από το *Γκιουλιστάν* του Σααδί μπορούν να παραβληθούν. [...]

✦ Μ. Ρ. (Μαρία Ρουσιιά), «Εντυπώσεις Αλεξανδρινής. Πώς γράφει ο Νίκος Νικολαΐδης», *Ταχυδρόμος*, Αλεξάνδρεια, 28.1.1939.

[...] Στις *Ανθρώπινες και άνθινες ζωές*, όμως, των οποίων ακριβώς ο δεύτερος τόμος θα κυκλοφορήσει αυτές τις μέρες, ο Νικολαΐδης μάς αποκαλύπτεται εντελώς διαφορετικός. Σ' αυτές, η ψυχή του ξεφεύγει ανεπηρέαστη από την ζωή και πλανάται στ' απροσδιόριστα όρια όπου συναντώνται οι ψυχές των όντων με το πνεύμα των πραγμάτων και τον ειρμό των πεπρωμένων. Εκεί κατορθώνει να συλλάβει την μυστηριώδη συνοχή τους και να την αποδώσει σαν γνώστης και ποιητής. [...] Οι *Ανθρώπινες και άνθινες ζωές* είναι ένα λεπτό κι εκλεκτό λογοτέχνημα. Θα μπορούσαν πολύ καλά να τιλοφορηθούν παλμοί της ζωής. [...] Σε κανένα φιλολογικό είδος δεν μπορούν να καταταχθούν, γιατί περιέχουν κάτι από όλα. Και πρόζα και ποίημα και πεζοτράγουδο. Λυρισμό και λεπτό ρεαλισμό. Καμμιά φορά γίνονται άρτιο και συντομώτατο διήγημα, με ευρύτατη έννοια. Και δίνουν στον καθένα, ακριβώς όπως κι η ζωή, μόνο εκείνο που του αξίζει. Τίποτε στον επιπόλαιο. Έμπνευση στον ποιητή. Σκέψη στον φιλόσοφο. Απόλαυση στον αισθητικό, και στον γνώστη μακρινή ενατένιση. Κι αυτό το πολύπλοκο θαύμα το κατορθώνουν με το φεγγοβόλημα πολλού άσπρου χαρτιού, γύρω από λίγα γραμμένα λόγια. Λόγια απλά, που σέρνουν συχνά μαζί τους την ευωδία κάποιου λουλουδιού κι ανοίγουν στην περιπλάνηση της σκέψης απέραντο ορίζοντα. Κι η σκέψις μπορεί να φτάσει πολύ μακριά. Προπάντων όταν ανήκει σ' έναν συγγραφέα που δεν επέτρεψε στην ζωή να τον δαμάσει, αλλά μόνο να τον εκλεπτύνει. [...]

✦ Τεύκρος Ανθίας, «Η ποίηση της ζωής και της Βίβλου. Οι *Ανθρώπινες και άνθινες ζωές* του Νίκου Νικολαΐδη της Κύπρου», *Ελευθερία*, Λευκωσία, 22.2.1939.

[...] Οι *Ανθρώπινες και άνθινες ζωές* είναι συμπληρωμένη έκδοση του ομώνυμου έργου του Νικολαΐδη, που εκδόθηκε στην Κύπρο το 1920. Γνώριμες φωνές, ξαναρχονται και κραδαίνουν πάλι την ψυχή μας, με τον υποβλητικό τους τόνο, με τις απλές τους νότες, με τις ποικίλες αποχρώσεις των. Και πλάι σ' αυτές, νέες φωνές – κρυφομιλήματα ανθών, ψίθυροι ήρεμων νερών, που αναταράζονται από ανάλαφρες πνοές, τραγούδια επιγραμματικά κι ανεπιτήδευτα, όπως κι όλες οι πρόζες της πρώτης έκδοσης – προσθέτουν νέα ένταση στον αρχικό λεπτότατο κραδασμό.

Ο Νίκος Νικολαΐδης έχει ανακαλύψει τα μυστικά τής πιο σύνθετης καλλιτεχνικής συγκίνησης με τα πιο απλά εκφραστικά μέσα. Είναι ο ζωγράφος του λόγου. Ο ποιητής των μορφών και των σχημάτων. Ο μουσικός της σκέψις. Ο γλύπτης των λέξεων, που λαξεύει τόσο μαστορικά το λόγο, ώστε απορείς αν αυτά τα γλαφυρά πεζά τραγούδια δεν είναι πλασμένα από το πιο χιονάτο πεντελικό μάρμαρο.

Τα θέματά τους πάντα πρωτότυπα κι απλά. Αναβρυσμένα από τη «λαλέουσα πηγή» της ζωής – γάργαρο κρουστάλλινο νερό – τα λακωνικά του σκίτσα. Πινελιές αδρές. Χρώ-

ματα ισοζυγισμένα. Φωτοσκιάσεις ανάλαφρες. Ταμπλώ συμμετρικά, απέριττα. Κι όλα μ' ένα βαθύ νόημα, που δεν κουράζεσαι να το αφομοιώσεις, γιατί σου προσφέρεται τόσο επαγωγικά, με τόση διαύγεια. [...]

✦ Κώστας Προυσής, «Νίκου Νικολαΐδη: Οι ανθρώπινες και οι άνηθινες ζωές / Ο χρυσός μύθος», *Κυπριακά Γράμματα*, Λευκωσία, Δ2 (Ιούν. 1939) 132-135.

[...] Όπως κι άλλοτε έγραφα, τα πεζοτράγουδα του Νίκου Νικολαΐδη στις Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές είν' ένα ωραιότατο μπουκέτο, που αποτελείται από τα πιο λεπτοαρωματισμένα λουλούδια. Μια γωνιά ανθισμένης ανοιξιτιάτικης γης για τη χαρά και τον πόνο του ανθρώπου. Ένα στεφάνι που προσφέρεται σαν «απαρχή» στη Δήμητρα για την καλή σοδειά. Μια πλήμμυρα μουσικής, ένας καταρράχτης αρμονίας ή, καλύτερα, το μεθυστικό μουρμούρισμα ενός ήμερου ρυακιού, που κυλάει ρυθμικά το γάργαρο νερό του. Έχει την αίσθησή του καλλιτέχνη βαθιά αναπτυγμένη ο Νικολαΐδης. Ο λόγος του μουσικός, χωρίς επιτήδευση, θα μπορούσε μια χαρά να στρωθεί σ' αρμονικούς ελεύθερους στίχους. Πλούσια, αδρή, καλοσχημάτιστη η γλώσσα του, έχει την ευλυγισία ενός νέου βλαστού αλλά και τη δύναμη ενός καμτσικιού, όταν τη νευρώνει η οργισμένη και δυνατή σκέψη.

Ο μεγαλύτερος όμως θησαυρός του είναι ο εσωτερικός του κόσμος. Τρυφερή, ανθρώπινη η καρδιά του, νιώθει τη χαρά και τη λύπη του πιο ταπεινού ζωντανού και συμμερίζεται τον πόνο του. Λεπτή, έντονη η παρατηρητικότητα του, βρίσκει και τις πιο αδύνατες χαρακτηριστικές γραμμές την κάθε φορά, για να τις κάνει εντονότερες, δίνοντάς τους το χρώμα του πάθους. Αισθαντικός μα όχι αισθηματολόγος, εκφραστικός μα όχι ρητορικός, ωραιοπαθής μα όχι ψευτορομαντικός, πονετικός μα όχι κλαψιάρης, δουλεύει, θαρρώ, περισσότερο με τον ήχο και το χρώμα παρά με την τεχνική της λογικής, με την τυπικότητα δηλαδή και το σχήμα. Μου φαίνεται πως δύσκολα μπαίνει σε καλούπια. Γι' αυτό ούτε τον βραβαίνουν ξένες επιδράσεις, ούτε και δούλεψε σκλάβος σε σχολές. Η ανεξαρτησία του – στις ιδέες, στην τέχνη, στη ζωή – είναι το χαρακτηριστικό του το πιο έντονο. [...]

✦ Στρατής Τσίρκας, «Ο διηγηματογράφος Νίκος Νικολαΐδης», *Αλεξανδρινή Λογοτεχνία*, Αλεξάνδρεια 1950, σσ. 59-79.

[...] *Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές*. Έτσι, σαν τον ακούραστο συλλέκτη πολύτιμων πετραδιών, περπατά μέσα στη ζωή ψάχνοντας, ψάχνοντας ακόμη και στον ύπνο του, εκείνη την εικόνα, εκείνη τη συνταραχτική μικρή λεπτομέρεια, που ξαφνικά φωτίζουν και βαθαίνουν το νόημα της ζωής. Σκύβει και μαζεύει. Και, ταυτόχρονα, ο καλλιτέχνης επεξεργάζεται, σε μικρές πρόζες ή σε πολύ μικρά διηγήματα, δουλεμένα και ξαναδουλεμένα μέσα στο μυαλό του, πριν ακόμα να ριχτούν στο χαρτί, μήνες, καμιά φορά και χρόνια ολόκληρα, με μια επίμονη, ακούραστη αναζήτηση της καίριας έκφρασης, του ρυθμού της φράσης, του κυματισμού της συγκίνησης, ανακαλύπτοντας τη μόνη λέξη που ταιριάζει, το μόνο ρήμα που λειτουργεί, κι απ' όλη την γκάμα των σημείων της στίξης, παίρνοντας το μοναδικό, σκαλίζοντας με άφραστη λεπτότητα και σιγουράδα, με τη λίμα, με το γυαλί, με το φελλό και με το βελούδο, γυαλίζοντας, στρογγυλεύοντας, εξευγενίζοντας τις επιφάνειες. Τέλος, κάποια μέρα, η πρόζα κρίνεται άξια να φανερωθεί στο φως. Δημοσιεύεται σε κανένα περιοδικό της Κύπρου ή της Αλεξάνδρειας ή και μόνο απαγγέλλεται σε μερικούς φίλους και ρίχνεται στο πέτσινο δισάκκι του συλλέκτη των «Ανθρώπινων και άνηθινων ζών». Είναι κάτι αριστουργηματικές καμέες, υποδείγματα ύφους και γλώσσας, σκληρές κι αρμονικές, τελειωμένες, απρόσβλητες από τα χρόνια και τους συρμούς. Κι η αρμονία της φόρμας τους, η στιλπνότητα της επιφάνειάς τους, η ευγένεια της υφής τους, ισορροπούνται και σφιχτοδένονται από το μυστικό πυρήνα της ύπαρξής τους, το νόημα της πρόζας, που τότε είναι μια συμβολική εικόνα, τότε μια λυρική ιδέα, τότε μια νοσταλγική ανάμνηση και πάντα, πάντα, ένα κρύσταλλο από την πείρα και την πλατύτατη εποπτεία της Ζωής. [...]

✦ Αιμ. Χ(ουρμούζιος), «Ένας παραγνωρισμένος. Νίκου Νικολαΐδη: Το βιβλίο του μοναχού (Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές, Ο χρυσός μύθος)», Η Καθημερινή, Αθήνα, 2.4.1953.

[...] Το πεζό τραγούδι, η μικρή λυρική πρόζα, δεν είχαν τύχη στην Ελλάδα. Από τον καιρό των *Πεζών ρυθμών* του Ζαχαρία Παπαντωνίου, σπάνιες ήσαν οι επιδόσεις, φτωχά τα επιτεύγματα. Και στα νεότερα χρόνια το πεζοτραγούδο έχει σχεδόν ολότελα παραμερισθεί, σαν είδος ανάξιο λόγου – ίσως γιατί είναι είδος δύσκολο και έχει τη δική του αισθητική νομοτέλεια. [...] Το πεζό τραγούδι ή μάλλον – για να είμαι πιο κοντά στο είδος που καλλιέργησαν ο Παπαντωνίου και ο Νικολαΐδης, μ' όλες τις αισθητές διαφορές που τους χωρίζουν – η μικρή λυρική πρόζα είναι πολλές φορές ένα μικρό διήγημα, περιορισμένο στον πυρήνα του μύθου του, χωρίς όμως να δημιουργεί διόλου την εντύπωση του λειψού. Άλλοτε είναι ένα μικρό δράμα – και ο διαλογικός χαρακτήρας εντείνει την αίθηση αυτή – χωρίς πάλιν να αφήνει κενό λόγω της περιορισμένης αναπτύξεως, άλλες φορές πάλιν είναι ένα κράμα λόγου ποιητικού και πεζού, που αρτιούται με τη μορφή που του δίνει ο δημιουργός του, χωρίς ο αναγνώστης να δοκιμάζει τον πειρασμό να το φαντασθεί ως αστοχημένο στιχουργήμα. Έχει πολλά και μεγάλα μυστικά η μικρή λυρική πρόζα. Και το κυριότερο μυστικό της είναι η αυτάρκεια της μορφής της. Αυτό το μυστικό το κατέχει ο Ν. Νικολαΐδης – όπως το κάτεχε ο Παπαντωνίου, μ' όλο που εκείνος ακολουθεί, από μεγάλην, είναι αλήθεια, απόσταση, τον Πωλ Φορ [...].

✦ Σταύρος Καρακάσης, *Η ζωή και το έργο του Νίκου Νικολαΐδη*, Κάρο 1953, σσ. 162-169.

[...] Το είδος αυτό του λόγου δεν έχει ακόμη σταθεροποιηθεί στην λογοτεχνία μας. Το αποκαλούμε ποιητική πρόζα, λυρική πρόζα, πεζοτραγούδο ή και πιο απλά: πρόζα. Όχι, βέβαια, με την έννοια του γαλλικού *prose* που σημαίνει πεζό, μα δίνοντάς του ένα περιεχόμενο πιο ποιητικό και ρυθμικό. [...] Στην Ελλάδα ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου, με τους *Πεζούς* του ρυθμούς που είχανε κάνει αίσθηση όταν πρωτοδημοσιεύτηκανε, είναι ο πιο γνωστός. Ο Μιχάλης Ροδάς δημοσίεψε έναν τόμο, *Τα αμαρτωλά*, και σποραδικά ασχοληθήκανε και μερικοί άλλοι, σαν τον Ναπολέοντα Λαπαθιώτη, τον Κ. Ουράνη, τον Κ. Καρωτάκη, την Α. Ταρσούλη, τον Φώτη Κόντογλου κ.ά. Μα ο πραγματικός εκπρόσωπος του είδους αυτού είναι αναμφισβήτητα ο Νικ. Νικολαΐδης, γιατί μόνον αυτός το καλλιέργησε συστηματικά, συνειδητά, κι έχει έργο μεγάλο σε όγκο και ποιότητα. [...] Στο έργο του αυτό ο Νικολαΐδης κάνει «αγνή τέχνη», με τη διαφορά όμως πως και στα πιο ποιητικά, τα πιο αφηρημένα κείμενά του υπάρχει μια σκέψη, μια γνώμη, μια άποψη πρωτότυπη, ανθρώπινη, Νικολαΐδειος, μια θέση, μια έννοια. [...]

Μα το πιο τέλειο πεζοτραγούδο της συλλογής είναι ο «Μπαξεβάνης». Απαρτίζεται από μια σειρά πεζοτραγούδα. Ένα είδος μουσικής «σουίτας» εμπνευσμένης από το ισλαμικό περιβάλλον της Δαμασκού, όπου τα ταξίδια του τον οδήγησαν. Στη μορφή μοιάζουν λιγάκι με τα Ρουμπαγιάτ των μουσουλμάνων ποιητών, όμως στην ουσία τους δεν μιμούνται κανένα. Γράφει σε μια ειδική ατμόσφαιρα. [...]

✦ Αλίκη Νικολαΐδου, «Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές. Ματιές στο έργο του Νίκου Νικολαΐδη», *Ταχυδρόμος*, Αλεξάνδρεια, 26, 27 και 28.2.1956.

[...] Διάλεξα τα πεζά του τραγούδια, τις *Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές* του, γιατί αυτά είναι το απόσταγμα του μύχου ψυχικού του κόσμου, γιατί αυτά κλείνουν συμπυκνωμένη την αγάπη του για τον Άνθρωπο, τη Φύση και τη Ζωή, με τις καλές και κακές της μέρες, με τις χαρές της και με τους πόνους της, με το θαύμα της και με το δράμα της συγκεκριμένα. Μα από τ' ανθρώπινα όλα, κείνο που κατέχει τη μεγαλύτερη θέση μέσα στο έργο του Νίκου Νικολαΐδη είναι αναμφισβήτητα «ο πόνος». Άλλωστε από τα ανθρώπινα όλα, κείνο που κατέχει την πιο μεγάλη θέση μέσα στην ίδια τη ζωή είναι αυτός! Κείνο που τραγουδιέται καλύτερα είναι αυτός! [...] Μέσα στις *Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές*

του Νίκου Νικολαΐδη ο πόνος μιλάει με χαμηλή φωνή. Δε σέρνει εδώ την τραγική φωνή του, δεν σπαράζει. Εδώ κι ο λυγμός ακόμα σα να βάζει σουρντίνα, για να μην ακουστεί παραπέρα. Εδώ η ζωή με τα τόσα της μετουσιώνεται σε εικόνες λαγαρές, δίχως χτυπητά και σκληρά χρώματα. Σαν λουλουδένια σύμβολα – λιγάκι πιο βαθύχρωμα ίσως – κι αυτοί ακόμα οι μεγάλοι παιδεμοί και τα φαρμάκια. Απλός ο λόγος, απλός ο ρυθμός, απλή και η σύνθεση. Κι ωστόσο, το βαθύτερο ανθρώπινο νόημα γλιστράει μέσα στην ψυχή σαν πικρό μύρο. [...]

• Ελένη Βοΐσκου, *Και αύριο Νίκος Νικολαΐδης. Ένας σταθμός στη λογοτεχνία μας*, Αθήνα 1983, σ. 132.

[...] Ρώτησα τον ίδιο τον Νικολαΐδη τί εννοούσε με τη διάκριση «Πεζά τραγούδια και μικρές πρόζες». Γιατί αυτό που εμείς αποκαλούμε πεζοτραγούδι ή πεζό τραγούδι ή, κατ' επέκταση, πρόζα, οι Γάλλοι, π.χ., το ονομάζουν *roëm en prose* (ποίημα σε πρόζα) ή και *roëm* (ποίημα). [...] Κατά τον Νικολαΐδη, λοιπόν, το πεζό τραγούδι είναι ένα ποίημα χωρίς μέτρο ή αυστηρό μέτρο (εδώ πλησιάζει τον γαλλικό όρο *μα* και τη σύγχρονη ποίηση γενικά), και η μικρή πρόζα – πάντα, βέβαια, ένα λυρικό κομμάτι – έχει μια πλοκή, μια υπόθεση, είναι μια μινιατούρα διηγήματος. [...] Σχεδόν όλα τα πεζά τραγούδια του Ν. Ν. είναι ποίηση. Προηγήθηκαν άλλοι στο είδος, μα εδώ έχουμε μια ανάγλυφη επέκταση με το περιεχόμενο της μικρής πρόζας. Δεν ξέρω τίποτε παρόμοιο στη νεοελληνική λογοτεχνία. Τολμά να πω και στην ξένη, απ' όση βέβαια γνωρίζω. Είναι κάτι άλλο. Αυτό το ανεξήγητο λεκτικά στην τέχνη, που δε χωρά πάντα στον λόγο μα υποπίπτει στις αισθήσεις μας, δε συμπίπτει σε προκαθορισμένα καλούπια μιας μορφής, μιλά ταυτόχρονα στην καρδιά και στον νου. [...]

• Άννα Κατσιγιάννη, *Το πεζό ποίημα στη νεοελληνική γραμματεία. Γενεαλογία, διαμόρφωση και εξέλιξη του είδους (από τις αρχές ως το 1930)*, διδ. διατριβή, Α.Π.Θ., 2001, σσ. 257-258.

[...] Η ρομαντικής καταγωγής πεζόμορφη τούτη σύνθεση [*Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές*, 1920], στην οποία κυριαρχεί η αίσθηση του spleen, απηχεί τις αναγνώσεις του συγγραφέα από το έργο του Novalis, του Goethe, του Nietzsche, του Amiel κ.ά. και προβάλλει τη ρομαντική αντιστοιχία της ανθρώπινης ζωής με τη διάρκεια και τον κύκλο της ζωής του άνθους, σε διάφορα μοτίβα και παραλλαγές. Οι *Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές* συνεχίζουν τη ρομαντική παράδοση του 19^{ου} αι., εστιάζοντας τη θεματική τους στην αλληγορική ηθική υπόσταση του δέντρου και του άνθους. Στη δεύτερη, οριστική και συμπληρωμένη έκδοση της συλλογής, που γίνεται έπειτα από δεκαοκτώ χρόνια στο Κάιρο (1938), ο συγγραφέας ενσωματώνει και τον ονειρικό εξωτισμό και τον αισθησιασμό της Ανατολής, με τη χρήση θεμάτων από την αραβική λαϊκή παράδοση: παράλληλα, όμως, εμπλουτίζει τη συλλογή του και με άλλα θέματα, όπως, λ.χ., το μαλλαρμεικό θέμα της «Σιγής» και των ορίων του λογισμού («The Question», «Ο κήπος με τ' αγάλματα»). Ορισμένα από τα θεματικά μοτίβα της συλλογής προσφέρονται περισσότερο για το διήγημα ή για το δράμα και με την έντονη αφηγηματικότητά τους προοιωνίζονται τον μεταγενέστερο πεζογράφο Νικολαΐδη («Μητριά», «Τα γέλοια του τρελλού», «Blasé», «Ιστορία», «Οι ξεθωριασμένοι καπάτσοι» κ.ά.). Κάποια πεζόμορφα ποιήματα γράφονται, ωστόσο, ως στίχοι («Άμπελος», «Το τραγούδι του τρελλού» κ.ο.κ.), υποδηλώνοντας ότι είτε ένστιχα είτε πεζόμορφα τα ποιήματά του αποτελούν παραλλαγές πάνω στα ίδια θεματικά και μουσικά μοτίβα.

Οι *Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές* χαρακτηρίζονται από τη χρήση μιας ομαλής δημοτικής γλώσσας, από την προσεγμένη και πλούσια στίξη – ιδίως αποσιωπητικά – την προσπάθεια δημιουργίας μουσικής κίνησης στο λόγο με την κατασκευή κοφτών λέξεων και μικρών προτάσεων, αλλά και με τη χρήση παρηχήσεων και εσωτερικής ομοιοκαταληξίας. Το δομικό χαρακτηριστικό που καθιστά ευανάγνωστη την πρωτόλεια αυτή

πεζοποιητική συλλογή είναι κυρίως η ενάργεια των εικόνων. Η ερασιτεχνική και επαγγελματική εικαστική ενασχόληση του ζωγράφου, γραφίστα και σκηνογράφου Νίκου Νικολαΐδη ίσως να σχετίζεται οργανικά με την έντονη εικονοποιΐα, τη ζωγραφική αίσθηση των πεζόμορφων ποιημάτων του. [...]

• Αλέξης Ζήρας, «Η Αλίχη Νικολαΐδου και οι λυρικές πρόζες του Νίκου Νικολαΐδη. Πρόλογος», στον συλλογικό τόμο *Παλαιότεροι και νεότεροι για τον Νίκο Νικολαΐδη*, Λευκωσία, Εν Τύποις, 2003, σσ. 87-90.

[...] Βλέποντας την ανάπτυξη της εργογραφίας του Νικολαΐδη, διαπιστώνουμε αμέσως την έκταση του ενδιαφέροντός του για το πεζό ποίημα. [...] Εξακολουθούσε να εκφράζεται με πεζά αυτής της μορφής, σε μια εποχή όπου το είδος έμοιαζε παρακμασμένο, μάλλον γιατί εξακολουθούσε να αισθάνεται, παρά τις πολιτικές του πεποιθήσεις, μέρος της ουαλδικής παράδοσης και της ωραιολογίας και του ηδυσμένου λόγου. Και ως έχουν κατά βάθος αυτά τα πεζά μια διδακτική αποστολή, συνυφασμένη με τη συμβολική ή την παραβολική ανάπτυξη των ιστοριών τους. Ας μην ξεχνάμε άλλωστε ότι σ' αυτή την παράδοση – όπου συναριθμούνται σημαντικοί λογοτέχνες μας, όπως ο Παύλος Νιρβάνας, ο Πλάτων Ροδοκανάκης, ο Περικλής Γιαννόπουλος, ο Σπήλιος Πασαγιάννης – θήτευσε από νεαρή ηλικία και ο Νίκος Νικολαΐδης, αφού τόσο τα πρώτα του αθηναϊκά δημοσιεύματα μετά το 1907-1908 όσο και οι λογοτεχνικές ομάδες των νέων στις οποίες ανήκε είχαν έναν ουαλδικό ή βυρωνικό προσανατολισμό. [...]

• Λευτέρης Παπαλεοντίου, «Εισαγωγή» στον συλλογικό τόμο *Νίκος Νικολαΐδης ο Κύπριος (1884-1956). Μια επανεκτίμηση του έργου του*, επιμ. Λ. Παπαλεοντίου, Αθήνα, Βιβλιόραμα, 2007, σσ. 41-42.

[...] Αλλά και το δεύτερο βιβλίο του Νικολαΐδη, η συλλογή πεζών ποιημάτων *Ανθρώπινες και άνθινες ζωές* (1920), παρόλο που σχολιάζεται επαινετικά από την κριτική (Σ. Χρίστης, Μ. Νικολαΐδης), δεν είναι από τα πιο ανθεκτικά κείμενά του που τον καταξιώνουν με το πέρασμα του χρόνου. Οι αισθαντικές και μάλλον επιτηδευμένες αυτές μινιατούρες, που μαρτυρούν τη θητεία του συγγραφέα τους στον ρομαντισμό και τον αισθητισμό, θα μπορούσαν να είχαν εμφανιστεί μερικές δεκαετίες νωρίτερα. [...] Όμως ο Νικολαΐδης επεξεργάζεται και εμπλουτίζει τη συλλογή αυτή με νέα κείμενα και την τυπώνει σε δεύτερη συμπληρωμένη έκδοση το 1938. Εδώ, επιλεγμένα μοτίβα του αισθητισμού (λ.χ. οι εξωτικές και αισθησιανές εικόνες της Ανατολής, οι ερωτικές συνευρέσεις σε ένα οργιαστικό φυτικό περιβάλλον, το ιδεώδες της αυτοκαλλιέργειας, η αίσθηση του spleen και η φθορά των πραγμάτων, ο παγανιστικής υφής πανθεισμός κτλ.) σμίγουν με στοιχεία του νιτσεϊσμού (όπως η γενετήσια μέθη, ο διονυσιασμός και η παντοδυναμία του ενστίκτου αλλά και ο παραμερισμός της γυναίκας από τον άντρα, με σκοπό να επιτύχει ο τελευταίος να πραγματώσει ανώτερα ιδανικά). [...]

• Γιώργος Κεχαγιόγλου, «Ανατολισμός από πρώτο και δεύτερο χέρι: μια ενδιαφέρουσα λογοτεχνική όψη του “παρεπίδημου” Νίκου Νικολαΐδη», *Νίκος Νικολαΐδης ο Κύπριος (1884-1956). Μια επανεκτίμηση του έργου του*, ό.π., σσ. 65-68.

[...] Από τα κείμενα της πρώτης έκδοσης των *Ανθρώπινων και άνθινων ζώων*, ο «Καταχτητής» είναι σαφές ότι βρίσκεται κάτω από τον αστερισμό της «Ανατολής» του Παλαμά και ορισμένων πρώιμων ποιημάτων του Καβάφη (όπως το «χρυσμένο» «[Dünya güzeli]» δίπλα όμως στα κατακυρωμένα ανατολιστικά και οριενταλιστικά μοτίβα (αυθαιρεσία/τυραννία, ανελευθερία), φαίνεται να είναι παρούσα και μια αξιόλογη τριβή με τη βεδουίνικη προϊσλαμική ποίηση, η οποία θα μπορούσε προφανώς να εξηγηθεί και μέσω των ευρύτερων ενδιαφερόντων του αλεξανδρινού περ. *Σεράπιον* (πρβ., π.χ., ειδική μελέτη στο τ. 2, 1910), στην έκδοση του οποίου συμμετείχε και ο Ν. Νικολαΐδης. [...]

Το εκτενές και σπονδυλωτό «Ο μπαξεβάνης» (που υποτίθεται ότι γράφτηκε/δουλεύ-

τηκε κατά την παραμονή του Ν. Νικολαΐδη στην Τεχεράνη/Ιράν, ή σχετίζεται και με αυτήν) φαίνεται να συντονίζεται έξυπνα με την τεχνική των αραβικών γαζάλ και είναι σαφώς επηρεασμένο από την ισλαμική, κυρίως περσοαραβική, συμβολιστική των λουλουδιών και των χρωμάτων· οι ρητές αναφορές στο περίφημο λογοτεχνικό έργο Ματζνούν και Λάιλα και σε άλλα λογοτεχνικά ονόματα, καθώς και το ανατολικό «ιπποτικό»/μυθιστορικό πνεύμα που ανάγεται ακόμη και ως την περσο-σελτζουκική ποίηση του Νιζαμί κ.ά., κάνουν τον «Μπαξεβάνη» μιαν από τις πιο φιλόδοξες προσπάθειες εμβολιασμού με ανατολική στοχαστικότητα και ευαισθησία. [...]

❖ Λένα Αραμπατζίδου, «Τεχνητά σώματα ή τεχνητά κείμενα; Η σημειολογία της παρακμής στον Ν. Νικολαΐδη τον Κύπριο», *Νίκος Νικολαΐδης ο Κύπριος (1884-1956). Μια επανεκτίμηση του έργου του*, ό.π., σσ. 118-119.

[...] Διαβάζοντας κανείς τις *Ανθρώπινες και άνηθινες ζωές* – της πρώτης έκδοσης – αντιλαμβάνεται ότι αισθητισμός δεν σημαίνει διαρρύθμιση του ποιητικού χώρου με βάση τη διάταξη των λέξεων αλλά ρύθμιση συσχετισμού δυνάμεων, όπου λόγος και αίσθηση ισορροπούν στο ίδιο επίπεδο μέσα στα λυρικά συμφραζόμενα και όπου η λογοτεχνία διαλέγεται ισοδύναμα με περιοχές που αποκλίνουν, όπως η φιλοσοφία ή η επιστήμη. Στο βαθμό που διαχειρίζεται τέτοιου είδους σχέσεις, η ποιητική του Ν. Νικολαΐδη μπορεί να διαβαστεί ως πολιτική. Η διαλεκτική λόγου-αίσθησης μεταγράφει διαλεκτικές σχέσεις σωμάτων· σώματα που διαλέγονται μεταξύ τους σε σχέση με την αίσθηση εμπεδώνουν την ταυτότητα του λυρικού λόγου ως αισθησιακού λόγου.

Η κοσμική ανακύκλωση της ύλης μεταξύ γήινων και ουράνιων σωμάτων στο πεζό ποίημα «Illusion» των *Ανθρώπινων και άνηθινων ζώων* αποκτά χροιά ερωτικής ή αναπαραγωγικής σημασίας στα πεζά ποιήματα «Ο Μπαξεβάνης», «Θυσία», «Ανθοροφή», «Το κατατόπι των ερώτων», όπου οι λειτουργίες των ανθρώπινων σωμάτων αποτυπώνονται μέσα από τις λειτουργίες των άνηθινων σωμάτων· η τρωσιμότητα, η δοτικότητα, η εμπειρία της αίσθησης, γενικότερα, είναι πεδίο όπου το άνηθο σώμα λειτουργεί ως μεταφορά του ανθρώπινου σώματος· η αποδόμηση του ανθρώπινου μέσα από το άνηθο είναι μόνο το πρελούδιο στη διάρθρωση του τεχνητού σώματος της «παρακμής». Στον «Ανθώνα της κυράς που πέθανε» η διατύπωση της ίδιας μεταφοράς κορυφώνεται κεκλεισμένων των θυρών, όπου ο φυσικός κόσμος διεξάγει το διάλογο των αισθήσεων. Εδώ αναπτύσσεται μια αναλογία: όπως το ανθρώπινο σώμα εγγράφεται στη φύση, έτσι και η φύση αναδιπλώνεται σαν ανθρώπινο σώμα μέσα από μια διεργασία που απηχεί την επικούρεια φιλοσοφία του Walter Pater· κάτω απ' αυτό το πρίσμα η αισθητική του σώματος εξισώνεται με την πολιτική της αίσθησης. Και το σώμα που χαλκεύεται μέσα στην πολιτική της αίσθησης ανάγεται σε κύρια δομική μονάδα μιας ολόκληρης γενεαλογίας, της γενεαλογίας της «παρακμής». [...]

Η ΟΛΟΚΛΗΡΗ ΑΥΤΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΩΝ «ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΙΝΩΝ ΖΩΩΝ» ΕΤΕΛΕΙΩΣΕ ΤΟ ΔΕΚΕΒΡΙΟ ΤΟΥ 1938.- Η ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΤΥΠΩΜΑ ΕΓΙΝΕ ΣΤΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ Π. Φ. ΜΠΑΓΑΝΗ.- Η ΑΥΤΟΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ, ΕΙΝΕ ΚΑΜΩΜΕΝΗ ΣΤΑ 1929, ΚΑΙ ΤΣΙΓΓΟΓΡΑΦΗΘΗ, ΣΤΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ «ΚΑΛΦΑ».- ΕΓΙΝΑΝ 11 ΑΝΤΙΤΥΠΑ, ΣΕ ΧΑΡΤΙ «VERGÉ INGRES» CANSON & MONTGOLFIER, FRANCE. ΑΡΙΘΜΟΛΟΓΗΜΕΝΑ ΜΕ ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΥΣ ΑΡΙΘΜΟΥΣ, ΑΠΟ Α.-ΙΑ.- 40 ΑΝΤΙΤΥΠΑ, ΣΕ ΧΑΡΤΙ «VERGÉ INGRES» P. M. F. (ΙΤΑΛΙΑ). ΑΡΙΘΜΟΛΟΓΗΜΕΝΑ ΜΕ ΛΑΤΙΝΙΚΟΥΣ ΑΡΙΘΜΟΥΣ, ΑΠΟ I-XI ΚΑΙ 500 ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΣΕ ΧΑΡΤΙ «DESSIN» EXTRA PARCHEMIN. ΑΡΙΘΜΟΛΟΓΗΜΕΝΑ ΜΕ ΑΡΑΒΙΚΟΥΣ ΑΡΙΘΜΟΥΣ, ΑΠΟ I -500.- ΟΛΗ Η ΕΚΔΟΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΙΤΑΙ ΑΠΟ 551 ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ, Κ' ΕΙΝΕ ΠΡΟΩΡΙΣΜΕΝΗ ΝΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΗ ΣΤΗ ΜΕΓΑΛΟΝΗΣΟ ΚΥΠΡΟ, ΠΟΥ ΕΙΝΕ Ο ΤΟΠΟΣ ΤΟΥ, ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΤΡΙΣΕΥΛΟΓΗΜΕΝΗ ΑΙΓΥΠΤΟ, ΠΟΥ ΤΟΥ ΕΙΝΕ ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΑΤΡΙΔΑ· ΣΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΔΑ, ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΜΕ ΜΕΓΑΛΗ ΤΟΥ ΛΥΠΗ, ΔΕ ΘΑ ΣΤΕΙΛΗ, ΟΥΤΕ ΕΝΑ ΑΝΤΙΤΥΠΟ, ΓΙΑ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑ ΕΝΑΝΤΙΟ ΤΗΣ ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑΣ, ΠΟΥ ΕΚΕΙ, ΕΦΑΡΜΟΖΕΤΑΙ ΚΑΙ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ.

ΑΝΤΙΤΥΠΟ ΑΡ.

408 *